İSLAM DÜNYASINDA İNSANİ KRİZLER

AĞUSTOS **2017**

Merve Aksoy Ercümen

www.insamer.com info@insamer.com

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER

ARAŞTIRMA 44 İSLAM DÜNYASI İNSANİ DURUM

Araştırma 44
İslam Dünyası / İnsani Durum
Ağustos 2017

İslam Dünyasında İnsani Krizler

©İNSAMER 2017
Bu yayının bütün hakları İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi'ne (İNSAMER) aittir. İNSAMER'in izni olmaksızın yayının metni herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan: Merve Aksoy Ercümen
Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Ahmet Emin Dağ
Editör: Ümmühan Özkan
Web Editörü: Mervenur Lüleci Karadere

Referans için: Aksoy-Ercümen, Merve, "İslam Dünyasında İnsani Krizler", İNSAMER, Araştırma 43, Ağustos 2017.
Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müellifine aittir.

Nuhun Gemisi
www.nuhungemisi.istanbul
Sayfa Tasarım: Fatih Hacıoğlu
Baskı: Pelikan Basım
Maltepe Mh. Gümüşsuyu Cd.
Odin İş Merkezi No. 1/28 Topkapı-İSTANBUL

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

Karagümrük Mh. Kaleboyu Cd.
Muhtar Muhittin Sk. No. 6 PK.34091
Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

Giriş 01

İnsani Krizlerin Sebepleri 02

Silahlı Çatışmalar, İşgal ve Saldırı 02

Ekonomik ve Siyasi Yönetimdeki İstikrarsızlık 04

İklim Değişikliği ve Doğal Afetler 05

Salgın Hastalıklar 07

İnsani Krizlerin Etkileri 08

İnsan Mahrumiyeti 09

Devlet Kırılganlığı 11

Ekonomik Çöküş 13

İnsan Hakları İhlalleri 16

Göç ve Yerinden Edilme 18

İslam Dünyası Ülkelerinde Güncel İnsani Krizler 19

Suriye 20

Irak 22

Yemen 24

Afganistan 25

Filistin 26

Libya 29

Somali 30

Genel Değerlendirme 32

Sonnotlar 33

Kaynakça 34

Giriş

İnsani kriz durumu veya hali; insan hayatının, güvenliğinin, sağlık ve refahının geniş ölçüde tehdit altında bulunması olarak anlaşılabilir. Her bir insani krizin sebebi bölgesel olarak değişim gösterebilir. Fakat insani krizlerin ana sebepleri arasında doğal afetler, silahlı çatışmalar, salgın hastalıklar ve acil durumlar gösterilmektedir. Tüm dünyayı etkisi altına alan krizler oldukça farklı özelliklere sahiptir ve oldukça karmaşık, iç içe geçmiş problemler meydana getirmektedir. Çatışmalar; çevresel, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar gibi çok yönlü faktörlerle birleşerek sivil halk üzerindeki etkilerini daha da arttırabilmektedir. Bu faktörlerin birleşmesi; fakirlik, eşitsizlik ve temel hizmetlere erişimde zaten var olan kırılganlık (*vulnerabilities*), doğal afetlerin ve silahlı çatışmaların yıkıcı etkisi ile insanlık üzerindeki olumsuz etkisini daha da arttırır. Diğer yandan, silahlı çatışmalar ve doğal afetler başka istikrarsızlıklar ve kırılganlıkların oluşmasına da sebep olabilir. Bunlar gıda güvensizliğini ve onarılamaz fakirliği, sivillerin yerlerinden edilmesini, sosyal ayrışmayı, siyasal istikrarsızlığı ve salgın hastalıkları kapsayabilir.

Günümüzde özellikle gelişmekte olan dünyada birçok ülke, hem doğal afetlerle hem de insan eliyle yapılmış felaketler olan silahlı çatışmalarla yüzleşmektedir, üstelik bu olumsuzluklar her geçen gün daha da artmaktadır. Doğal afetler ve silahlı çatışmalar toplumların refahına olumsuz etki eder ve toplumda eşitsiz bir yapı ortaya çıkartarak fakirlik seviyesinin yükselmesine neden olur.

Günümüz dünyasında çok çeşitli ve sayısız örnekte insani krizle karşılaşılması, uluslararası toplumun bu krizlerin insanlık üzerindeki yıkıcı etkisini fark etmesinde etkili olmuştur. Sadece 2014 yılında toplam 200 milyon 500 bin insan doğal felaketler, salgın hastalıklar, silahlı çatışmalar ve diğer felaketlerden etkilenmiştir ki, 2013 yılı

ile karşılaştırıldığında bu rakam 50 milyon daha fazladır.[1] Yukarıda bahsedilen insani krizlere ilişkin olarak bu raporda insani krizlerin ana sebepleri ve etkileri geniş çerçevede ele alınacaktır. Rapor, insani kriz yaşanmasına sebep olan silahlı çatışmalar, işgal ve saldırı; ekonomik ve siyasi yönetimdeki istikrar; iklim değişikliği ve doğal afetler; salgın hastalıklar olmak üzere dört ana başlığa odaklanacaktır. İnsani yıkımın sonuçlarıyla ilgili olarak da beş farklı konu ele alınarak açıklanacaktır. Bu konular şunlardır:

- İnsani ihtiyaçlar
- Devletin koruma sorumluluğu
- Ekonomik çöküş
- İnsan hakları ihlalleri
- Göç ve yerinden edilme

İnsani krizlerin etkileri ve sebepleri geniş bir şekilde değerlendirildikten sonra İslam dünyasında mevcut olan krizler incelenerek bunların sebepleri, etkileri ve alınabilecek önlenmelere ilişkin olasılıklar üzerinde durulacaktır.

İNSANİ KRİZLERİN SEBEPLERİ

Silahlı çatışmalar ve doğal afetler insani krizlerin ana sebepleri olsa da bu krizlerin arka planı göründüğünden daha karmaşıktır. Ancak insani krizlerin farklı sebepleri birbirinden tamamen bağımsız değildir, aksine bu sebepler iç içe geçmiş durumdadır. Kırılganlık, fakirlik, silahlı çatışmalar, yönetim sorunları, ekonomik çöküş, yerinden edilme, doğal afetler ve insan hakları ihlalleri gibi durumlar birbirine hem sebep hem de sonuç olabilmektedir. Bu bağlamda, bu bölümde İslam dünyasındaki insani krizlere odaklanarak krizlerin sebepleri tartışılacaktır. Bölüm, silahlı çatışmalarla başlayacak ve ardından ekonomik ve siyasi yönetimdeki istikrar, iklim değişikliği ve doğal afetler, son olarak da salgın hastalıklar konuları ele alınacaktır.

SİLAHLI ÇATIŞMALAR, İŞGAL VE SALDIRI

Günümüz dünyasında tek bir silahlı çatışma bile insanlığın yıllarca acı çekmesine ve o ülkedeki bütün altyapının yok olmasına sebep olacak yıkıcı ve geri döndürülemez tahribatlar bırakacak potansiyele sahiptir. İnsani krizlerin nedenlerinden biri olan silahlı çatışma ve saldırılara yol açan faktörler ise, çok farklı sosyoekonomik dinamiklere sahiptir. Son yıllarda yaşanan çatışmalar göz önünde bulundurulduğunda, bu çatışmaların iç içe geçmiş çok farklı sebeplerden meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bu konuda yapılan bir saha araştırmasında, silahlı çatışmaların ortaya çıkmasındaki önde gelen sebebin halkın statükoyu reddettiği ve buna karşı alternatif bir istekte bulunduğu durumlar olduğu görülmektedir.[2] Devlet içi seviyede silahlı çatışma için üç unsurun gerekliliği vurgulanmaktadır. Bunlar, "çatışmayı provoke edecek sorunlardan oluşan sebepler; kapasite ve fırsatlardan oluşan kaynaklar

İslam dünyasındaki birçok ülke bugün tahmin edilemez acılara sebep olan insani krizlerin kıskacında sıkışıp kalmıştır. Günümüzde yaşanan insani krizlerin en trajik örneği ise Suriye iç savaşıdır. Savaşın başladığı günden bu yana Suriye'de en az 500.000 kişi öldürülmüş, 1,5 milyon kişi yaralanmış, 5 milyon kişi mülteci konumuna düşmüş, 6,5 milyon kişi ülkesinde yerinden edilmiş ve 13 milyondan fazla kişi ise insani yardıma bağımlı hale gelmiştir.

Literatürde tanımlanmış dört farklı çatışma türü vardır:

- **Sistemli silahlı çatışmalar** bir devlet ile devlet olmayan silahlı gruplar arasında o devletin toprakları dışında gerçekleştirdikleri silahlı çatışmalardır.[5]
- **Devletler arası silahlı çatışmalar** iki ya da daha fazla devlet arasında olan çatışmalardır.[6]
- **İç çatışma** aynı ülke içerisinde devlet ve o devletin içinde bulunan ve diğer devletlerle de ilgisi olmayan silahlı örgütler arasında meydana gelen çatışmalardır. (Burada önemli olan husus, ikinci bir devlet, çatışan tarafları desteklemez ya da müdahalede bulunmaz.)
- **Uluslararasılaştırılmış iç çatışmalar** devlet ile silahlı örgütler arasında çıkan çatışmalar olup bu çatışma türünde her iki taraf da ikinci bir devlet ya da devletler tarafından desteklenir; para, silah yahut askerî yardım alır.[7] 2001'den bu yana İslam dünyasında silahlı çatışmalar artarken İslam dünyası dışındaki bölgeler ve ülkelerde silahlı çatışmalar yıldan yıla azalma göstermiştir. 2015 yılında tüm dünyada kaydedilen 50 silahlı çatışmadan 30'u İslam dünyasında gerçekleşmiştir. Bunların büyük çoğunluğu (17 tanesi) uluslararasılaştırılmış iç çatışmalar ve bir kısmı da (12 tanesi) iç çatışmalardır.

ve şiddetten başka hiçbir şeyin hedeflerini gerçekleştirmeye yetmeyeceği inancı"dır.[3] Bunun akabinde kimlik konusu da bu sebeplere eklenir; siyasi sorunlar belirli gruplar ve bölgelerle bağlantılı olduğunda hem sorunların yoğunluğu hem de kapasite hesaplamaları artmaktadır.[4] Ayrıca denkler arası eşitsizlikler de silahlı çatışmalar için başat etkenlerden sayılmaktadır.

2015 yılında gözlemlenen çatışmaların ana özelliği/sebebi devletin var olan politik, ekonomik yahut ideolojik sisteminin karşısında olunmasıdır. Bu da birçok silahlı grubun sistemin değişmesi için şiddete dâhil olmasına neden olmuştur. Ancak bu silahlı grupları bu tür bir mücadeleye çeken motivasyon kaynakları aynı değildir. İslam dünyası dışındaki birçok ülkede statükoya karşı direnmeye sebep olan etken, sosyal idealler ve ideolojik farklılıklar iken İslam dünyasında statükoya karşı direnme sebepleri, politik sistemin kendi anladıkları İslam ilkelerine dayanarak yeniden inşa edilmesi isteğidir. Buna örnek olarak Cezayir'de AQIM, Mali'de cihat yanlısı gruplar, Nijerya'da Boko Haram, Somali'de eş-Şebab, Afganistan ve Pakistan'da el-Kaide ve Taliban, Yemen'de AQAP ve Hutsiler, Irak ve Suriye'de DAEŞ gösterilebilir.

İslam dünyasında bu çatışmaların bu denli yoğun seyretmesinin arka planında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'nin 2003 yılında yaptığı saldırılar yer almaktadır. 2003 yılında ABD'nin Irak'a "demokratik düzen" getirme bahanesi ile girmesi ve ülkeye her yönden geri döndürülemez tahribatlar vermesi akabinde 2011 yılında Suriye'de iç savaş çıkması, Ortadoğu ve İslam dünyası için kritik bir eşik olmuştur. Bu tarihlerden itibaren bölgede vuku bulan terörist saldırılar artmış ve sıklaşmıştır. Küresel Terörizm Veri Tabanı'na göre 2015 yılında tüm terörist saldırıların %75'i İslam dünyasındaki ülkelerde meydana gelmiştir. Afganistan, Pakistan ve Irak ise İslam dünyasındaki terör saldırının %66,7'sinin vuku bulduğu ülkelerdir.

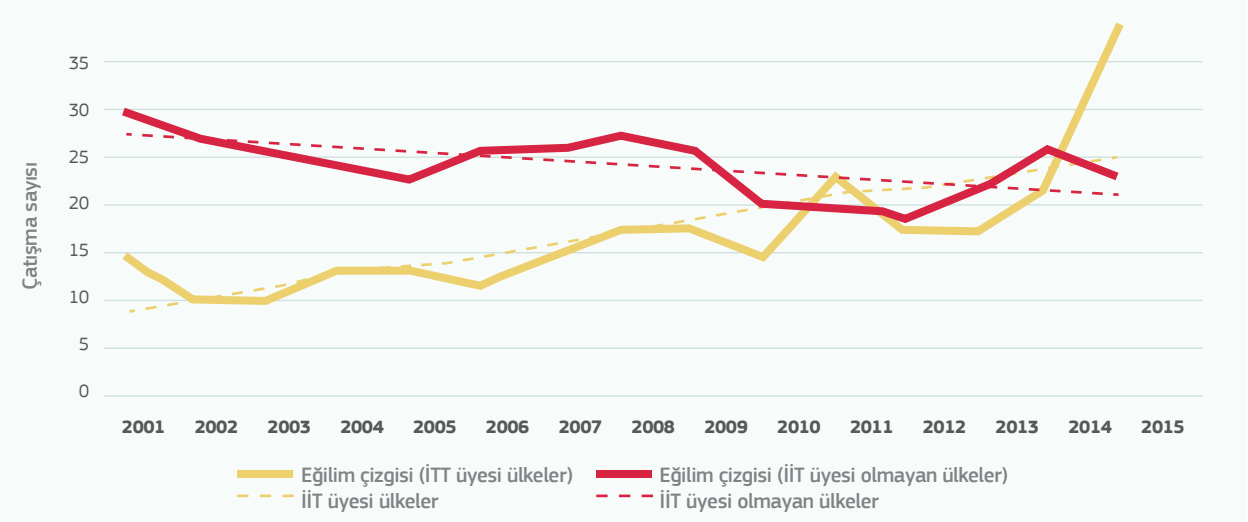

Çatışma Eğilimi

Kaynak: **SESRIC**

İslam dünyasında çatışmaların şekli ve doğası son 15 yıldır daha da kötüleşen bir hal alarak değişime uğramıştır. 2002 yılından bu yana İslam dünyasında yaşanan çatışmalar arasında *uluslararasılaştırılmış iç çatışmaların* arttığı gözlemlenmektedir. Bu da demek oluyor ki, İslam dünyasında birçok devlet bölgesel ve uluslararası silahlı gruplarla çatışma yaşamaktadır.

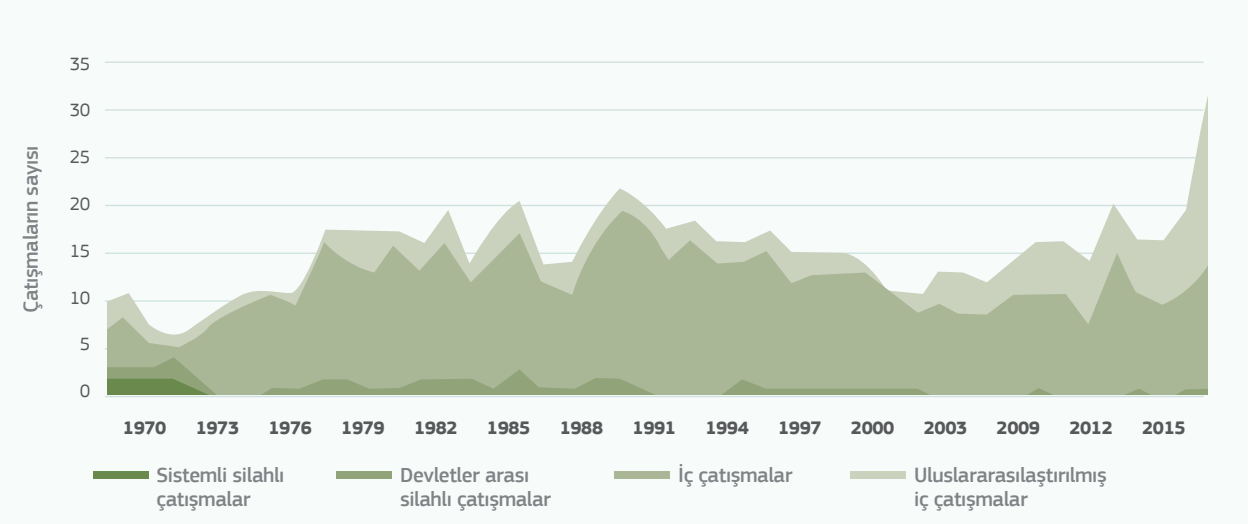

İİT Üyesi Ülkelerde Yaşanan Çatışmalar

Kaynak: **SESRIC**

EKONOMİK VE SİYASİ YÖNETİMDEKİ İSTİKRARSIZLIK

Siyasi istikrar, ekonomik istikrar ve iyi yönetim konuları insani krizlere yol açacak sebeplerle iç içe geçmiştir. Uluslararası sistem, politik ve ekonomik dışlanma ve ambargo, çatışmaya sebep olacak ani bir karmaşa için güçlü birer motivasyon kaynağıdır. Dahası, ekonomik krizler işsizlik oranını arttırarak gıda güvensizliğini ve fakirliği tetiklediğinden insani krizlerin şiddetlenmesine de neden olabilir. Bu durum da anne ve çocuk sağlığına, gençler arasında yüksek işsizliğe ve kayıt dışı ekonominin büyümesine yol açar. Ayrıca devletin zayıf ve meşruluğu zedelenmiş yönetimi, sosyal güveni baltalayarak insani krizler yaşanmasına sebep olur.

Siyasi katılım, bağımsız olarak siyasi partilere katılım, sivil toplum kuruluşlarının varlığı ve adil seçme ve seçilme hakkı, o ülkenin yapısını yansıtır. Siyasi ve sosyal bütünleşme, toplumun ilgisini ve beklentilerini karşılamak için sağlam ve güvenilir bir yapı sunar. Siyasete katılım ve siyasi-sosyal bütünleşme, Müslüman coğrafyada diğer bölgelere ve devletlere nazaran daha zayıftır. Bu durum İslam dünyasında meydana gelen en ufak bir huzursuzlukta, diğer bölgelere kıyasla daha büyük patlamalara sebep olan olayları tetikler. Buna en güncel örnek ise Arap Baharı olarak literatüre geçen Ortadoğu'daki ayaklanmalardır.

Yönetimdeki ve kurumlardaki istikrarsızlık, insani krizlerin ve silahlı çatışmaların sebebi haline gelmiş ve bütün bunlar iç içe bir hal almıştır. İslam dünyasında, sosyal ve ekonomik hayatın her yönünü etkileye-

Yönetimdeki ve kurumlardaki istikrarsızlık, insani krizlerin ve silahlı çatışmaların sebebi haline gelmiş ve bütün bunlar iç içe bir hal almıştır.

cek ve gelişmesine imkân sağlayacak bağımsız ve güçlenmiş kurumlara ihtiyaç vardır. Zira hayatın her yönünü kapsayan gelişmiş ekonomik ve politik kurumlar, verimli bir döngü yaratarak devletlerin güçlenmesini sağlar. Güçlenmiş meşru kurumlar ve hükümetler ise vatandaşlarına güvenlik, adalet ve silahlı çatışma döngüsünü kıracak iş imkânları sunar. Yönetim ve istikrar bakımından zayıf devletler kültürel, çevresel, ekonomik ve güvenlik koşulları bakımından kötüye gittikleri zaman, bozulan istikrarı ve zedelenen güvenliği sağlamak ve temin etmek yine bu devletlerin sorumluluğundadır. Bu sorumlulukla karşı karşıya kalan her devletin bünyesinde, sosyal-ekonomik tansiyonu yönetebilecek, aynı zamanda şiddetin yükselmesinin önlenmesini sağlayacak kurumlara ihtiyaç vardır. Fakat ne yazık ki, bu tarz dengeleri yönetmekte başarısız olan devletler, genellikle zaten politik olarak en zayıf kurumlara sahiptir ve çatışma esnasında uzlaşmayı başaramayan devletlerdir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE DOĞAL AFETLER

İklim değişikliği ve doğal afetler insani krizlerin ana sebepleri arasında yer almaktadır. Doğal afetler ve iklim değişikliği, ülkelerin altyapısını ve fiziksel oluşumunu tahrip ederek o bölgedeki hayat standartlarının düşmesine ve geri döndürülmesi uzun zaman alan yıkımlara sebep olmaktadır. Doğal afetlerin ana sebeplerinden biri olan iklim değişikliği -sosyal ve ekonomik hayat üzerinde ciddi olumsuz etkileri yanı sıra- güncel çevresel problemlerin en kritik ve üzerinde en çok durulması gereken olgularından biridir. Hem doğal sebeplerle hem de insan eliyle tetiklenen iklim değişikliği, artan yoğunluğu ve her geçen gün kötüye gitmesiyle yüzyıllardır devam eden bir süreçtir. Atmosferdeki sera gazının artması ve oluşan küresel ısınmadan dolayı artan sel, kuraklık, kasırga ve fırtına gibi olağanüstü hava olayları, insanlığı önlenemez şekilde olumsuz etkilemektedir.

EM-DAT[8] (Afet ve Felaketlere İlişkin Uluslararası Veri Tabanı) verilerine göre son 15 yıldır doğal afetler sebebiyle 91.000 kişi hayatını kaybetmiştir ve bu rakamın %30'u İslam dünyasına aittir. Daha da vahim olanı ise dünyamızda doğal afetlerin görülme oranının her geçen yıl artmasıdır.

1970'lerde tüm dünya üzerinde yıkıcı etkili 903 doğa olayı gözlemlenirken bu rakam kritik bir şekilde artmış ve 2000-2016 yılları arasında 7.043 doğal afet gözlemlenmiştir. Bu olayların İslam dünyasındaki oranına bakıldığında 1970-2015 yılları arasında %23,9'luk bir artış olduğu görülmektedir.

	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-2016
İslam Dünyası	199	420	681	1.747
Dünyanın Geri Kalanı	704	1.404	2.290	5.295
Tüm Dünya	903	1.824	2.971	7.043
İslam Dünyasındaki Oran	%22	%23	%22,9	%24,8

Doğal Afetler Tablosu

Kaynak: **SESRIC**

Tablodan da görüldüğü üzere 1970 yılında 81 olay gözlemlenirken 2000 yılında 528, 2016 yılında ise 297 olay gözlemlenmiştir.

Başlıca artış görülen doğal afet türleri; seller, fırtınalar ve doğal afetlere bağlı sebeplerle oluşan salgın hastalıklardır. Bunların hepsi doğrudan küresel ısınma ile ilgilidir. İslam dünyası ülkelerinde son 40 yıl boyunca doğal afetlerde artan bir grafik yaşanmıştır. İslam coğrafyasında 1970'lerde 199 doğal afet meydana gelirken 2000-2016 arasında bu sayı 1.747'ye çıkmıştır.

Doğal afetlere ilişkin İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üyesi ülkeler düzeyindeki olay ve rakamlar hâlihazırda kendi başlarına dahi alarm verici seviyedeyken, İİT içerisindeki dağılım çok daha vahim bir görünüm arz etmektedir. 1970-2016 verilerine tek tek ülkeler bazında bakıldığında bazı İİT ülkelerinin doğal afetlere daha çok maruz kaldığı görülmektedir. Sadece Endonezya ve Bangladeş'te gerçekleşen doğal afetlerin toplam sayısı 732'dir. Bu rakam İİT ülkelerinde yaşanan doğal afetler toplamının dörtte birine tekabül etmektedir.

Son birkaç on yıldır tüm dünyada vuku bulan doğal afetlerin %24'ü ve ölümcül olayların %40'ı İslam dünyasında meydana gelmiştir.

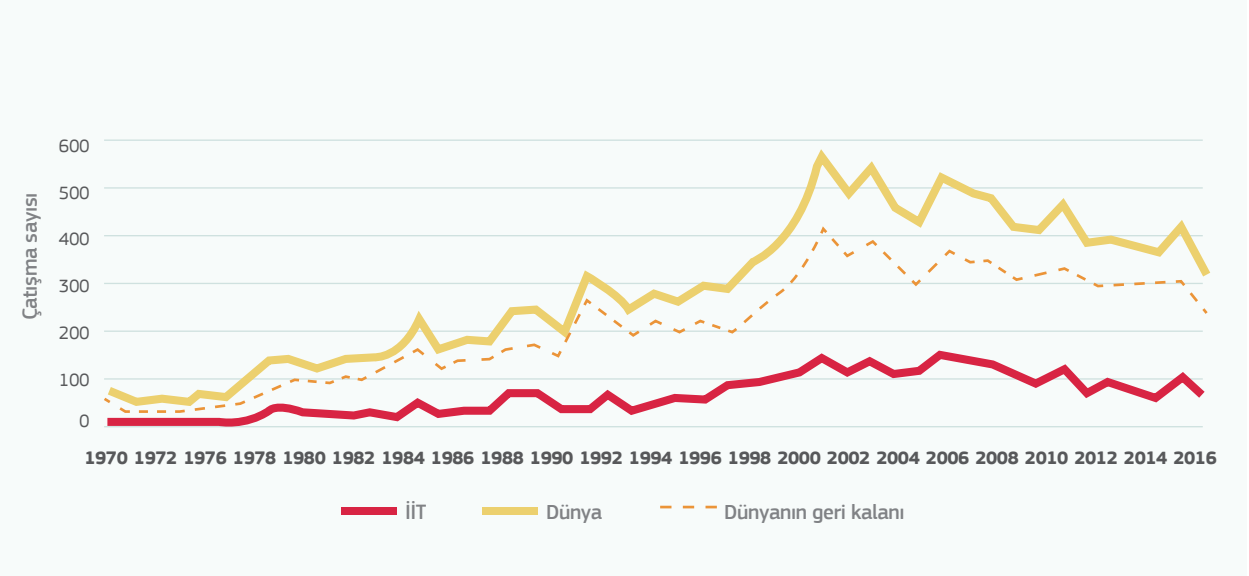

1970-2016 Arasında Meydana Gelen Toplam Doğal Afetler

Kaynak: **SESRIC**

Son birkaç on yıldır tüm dünyada vuku bulan doğal afetlerin %24'ü ve ölümcül olayların %40'ı İslam dünyasında meydana gelmiştir. İslam dünyasındaki ülkeler diğer ülkelere nazaran doğal afetlerin sonuçlarından daha fazla etkilenmektedir ve çok daha kırılgan bir yapıları vardır.

İslam Dünyasında Oluşan Doğal Afetlerin Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: **http://www.emdat.be/databas**

SALGIN HASTALIKLAR

Geçen son birkaç on yılda insanoğlunun daha önce hiç tanık olmadığı HIV, Ebola, kolera gerilmeleri, Batı Nil virüsü, SARS, Lyme ve Zika gibi salgın hastalıklar ortaya çıkmıştır. Salgın hastalıklar hem insani krizler yaratacak etkilere sahiptir hem de insani krizlerin bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Salgın hastalıklarla insani krizler çoğu zaman iç içe geçen mefhumlardır ve biri diğerini tetiklemektedir.

İnsani krizlere sebep olarak salgın hastalıklar, birçok krizin birleşerek var olan olumsuz durumu daha da şiddetlendirmesidir. Her salgın hastalık vakası, devletleri ve toplumları güçsüzleştirmekte, bir sonraki kriz dalgasına karşı daha da zayıf düşürmektedir. Bu dinamik, salgınların sağlık haricinde sorunlar oluşturmasının da nedenidir. Bundan dolayı salgınlar, sağlık problemleri dışında ekonomik, insani, siyasi ve güvenliğe ilişkin etkiler doğurabilmektedir. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere, salgın hastalıkların sonuçları genel sağlık durumu bakımından domino etkisi oluşturmaktadır. Salgın hastalık söz konusu olduğunda bu durumdan er ya da geç ekonomi de olumsuz etkilenecektir.

Ayrıca, salgın hastalık durumunda insanlar hem kendi sağlıkları için hem de iş imkânı ve devamlı gıda erişimi gibi daha geniş çerçevedeki ihtiyaçları için endişelenmeye başlarlar. Ekonomik belirsizlik sebebiyle iş imkânları daraldığında -sistematik bir bakış açısıyla denilebilir ki- salgının etkileri bir çağlayan gibi sağlıktan ekonomiye, oradan sosyal hayata, grupların hayatta kalma, gıda ve güvenlik konularındaki problemlerine doğru basamak basamak katlanarak artar.

Sağlığa Etkisi
- Ölümler
- Ölüm oranları
- Salgın hastalıklarla savaşmak için kaynakların kullanımı
- Diğer sağlık programlarının geliştirilmesine yönelik harcamalar

Ekonomiye Etkisi
- İş gücü kıtlığından dolayı üretimdeki kayıp
- Ticarete etkisi
- Turizme etkisi
- Finansal piyasaya etkisi
- Beslenme kolonuna etkisi

İnsan Güvenliğine Etkisi
- İstihdam kaybı
- Temel ihtiyaçların giderilmesi konusundaki kayıplar
- Kamu düzensizliğinin, suç oranının ve yerinden edilme oranının artması

Siyasi Etkisi
- Yerel yönetimlerin yeniden belirlenmesi
- Yerlerinden edilen insanlar
- Göçler sebebiyle uluslararası güvenliğe olumsuz etkisi

Toplumda Meydana Gelen Salgın Hastalıkların Sosyal Hayata Etkileri

Salgın zamanı şehir yönetimleri de sorun oluşturmaya yatkındır. Özellikle büyük şehirlerdeki kenar mahallelerde kayıt dışı ekonominin bozulması, sorunların artmasına yol açar. Öyle ki bu durum, kıt imkânları paylaşmak istemeyen yerel çeteler arası silahlı çatışmalara hatta bu çetelerin yönetimde fiilen söz sahibi olmasına dahi sebep olabilir.

Artan belirsizlik ve güvensizlik ortamı ile maddi imkânsızlıklar insanları daha güvenli bölgelere göç etmeye zorlamaktadır. Bu sosyolojik durum, salgın hastalık zamanlarında başka daha büyük sorunlara sebep olabilmektedir. Bu sorunlarla ancak kısıtlama ve karantinaya alma yöntemleriyle baş edilebilmektedir. Böyle zamanlarda genel gidişat etkin bir şekilde yönetilemezse bu durum geniş çaplı bir insani krize yol açabilmektedir.

Salgın hastalıkların yıkıcı etkileri bilinmesine rağmen birçok İslam ülkesi olası salgınlara karşı hazırlıklı değildir. 2008 Dünya Bankası Küresel Gelişme Raporu'na göre, dünyanın ancak %40'ı salgınlara karşı hazırlıklı durumdadır ve bunların çoğu gelişmiş, yüksek gelirli ülkelerdir. Son Ebola krizi göstermiştir ki, İslam dünyasındaki ülkelerin çoğunluğu bu tarz bir salgını yönetebilme yeteneğinden yoksundur. Salgınların gelecekte artarak ortaya çıkması beklenmektedir. Bu duruma sebep olan etkenlerden biri de artan şehirleşme ve insanların çok kalabalık ortamlarda yaşamasıdır. İslam dünyası ülkelerinde gözlenen yüksek şehirleşme oranı sebebiyle bu ülkelerin oluşabilecek salgınlara karşı korumasız kalması beklenmektedir.

İNSANİ KRİZLERİN ETKİLERİ

İnsan eliyle oluşan felaketler mal varlığına zarar vererek üretim kapasitesine ve pazar erişimine olumsuz etki eder, ulaşım yollarını tahrip ederek sağlık, iletişim ve enerji altyapısında tahribata yol açar ve ayrıca sürdürülemez kalkınma uygulamalarının krize dönüşmesine sebep olabilir. Kalkınma, güvenlik ve istikrar arasındaki ilişki hem güçlü hem de birbirini doğrudan etkiler mahiyettedir. Barış ve güvenlik bir ülkenin kalkınmasında ön koşul iken istikrarlı kalkınma olmaması da barış ortamını olumsuz etkileyen, ülkeyi iç savaşa ve silahlı çatışmalara meylettirecek faktörlerdir. Silahlı çatışmaların olumsuz etkileri bu ölçülebilen sosyal ve ekonomik zararlarının çok daha ötesindedir. Silahlı çatışmalar okul, hastane, enerji sistemleri gibi zaruri altyapıyı yok eder, toplumsal uyumu bozup insanların zorla yerinden edilmesine sebep olur.

Bunun yanı sıra çatışma durumlarında oluşabilecek afetler, o toplumdaki koşulları daha da kötüleştirebilir ve başka insani, sosyoekonomik, siyasi ve çevresel etkiler oluşturabilir. Çatışmalar, kırılganlıkları artırarak ve karşı koyma, önleme yetisini zayıflatarak afetlerin engellenmesini ve afetlere etkin çözüm sunulmasını baltalayabilmektedir. Bu nedenle afetlerle çatışmalar üst üste geldiğinde, oluşan kriz durumuna hangisinin sebep olduğunu kavramak kolay değildir. Aşağıdaki bölümde, her geçen gün daha da iç içe geçen insani kriz çeşitleri ele alınarak insani krizlerin sonuçları üzerinde durulacak; insani ihtiyaçlar, devlet kırılganlığı, ekonomik çöküş ve insan hakları ihlalleri ile göç ve yerinden edilmeler işlenecektir.

Doğal afetler toplumların gelişmişlik düzeyini etkileyen ve bunu sekteye uğratan en büyük problemlerdendir. Benzer olarak silahlı çatışmalar, iç savaş ve başarısız devlet oluşumu gibi insan eliyle meydana gelen krizler, ekonomik gelişme için kullanılan kaynakların başka yere akmasına sebep olarak sosyal refahın ve sosyoekonomik gelişmenin önünü tıkamaktadır. İnsan eliyle yapılan felaketlerin en az doğal afetler kadar olumsuz etkileri vardır. Bu tür felaketler insanların mal varlıklarını, şehirlerin altyapısını tahrip ederek ve toplumsal düzeni bozarak sosyoekonomik gelişmede uzun dönemli geri döndürülemez etkiler oluştururlar.

İNSAN MAHRUMİYETİ

Silahlı çatışmalar ve doğal afetler insan hayatı ve insan onuru üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Kırılganlık ve silahlı çatışmalar devletlerin kalkınma programlarının aksamasına sebep olmaktadır. Bu tür durumların gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere kıyasla daha ciddi sorunlara yol açtığı görülmektedir. Ayrıca, bir ülkede veya bir bölgede silahlı çatışmaları ve siyasi istikrarsızlığı en üst düzeyde tecrübe eden halklar, gelişmişlik düzeylerinin ve yaşam standartlarının aşağıya çekilmesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu topluluklar özellikle sağlık, eğitim, temiz suya erişim gibi hizmetlerle ekonomik fırsatlara erişim bakımından sıkıntı çekmektedir. Dünya Bankası verilerine göre (2011), kalkınma açığı hem ülkenin kırılganlığını hem de hizmetlerindeki kırılganlığı arttırmaktadır. Bu durumun etkileri ise daha çok çocuklar üzerinde gözlemlenmektedir. Çatışmadan etkilenen ülkelerde okul çağına gelmiş çocukların %77'sinin okula kaydı yapılamamakta, %61'i fakirlik pençesinde yaşamakta ve bebek ölüm oranları %70'leri bulmaktadır.

Doğal afetler dünya üzerinde birçok yeri ve ülkeyi vurmasına ve insani yardımı gerekli kılmasına rağmen, silahlı çatışmalar daha uzun süreli insani yardımı gerekli kılan etkilere sahiptir. Günümüzdeki krizler daha uzun süreli olmalarının yanı sıra kalıcı siyasi çözümler sağlanamadığından yerinden edilen insanların sayısı geçmişle kıyaslanamayacak kadar fazladır. İnsani yardıma muhtaç olan kişilerin büyük çoğunluğu silahlı çatışmalardan etkilenen bölgelerde yaşamaktadır. Çatışmalar sonucunda göçe zorlanan kişiler yolculuk esnasında hayati tehlike ile de karşı karşıya kalmaktadır. Sığınmacı konumundaki birçok kişi farklı ülkelere giderken canından olmaktadır. Buna en yakın örnek ise Suriye iç savaşından Avrupa ülkelerine sığınmaya çalışırken Akdeniz'de hayatını kaybeden binlerce kişidir. Kaçış esnasında hayati tehlikeyi atlatıp gitmek istedikleri bölgeye varanlar ise orada

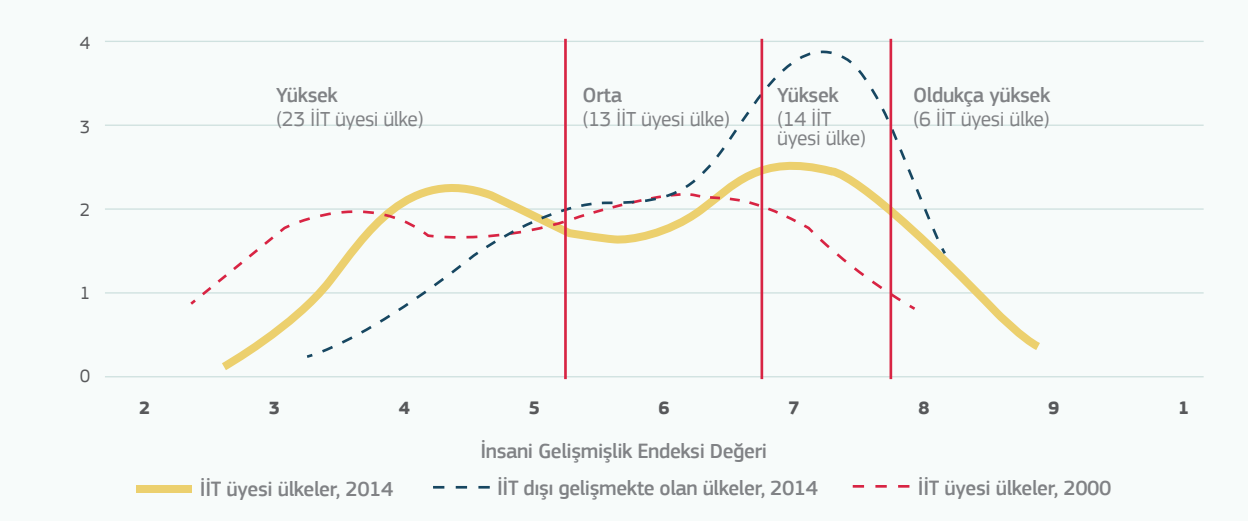

İnsani Gelişmişlik Endeksi (2014 ve 2010; İİT üyesi ülkeler ve İİT üyesi olmayan ülkeler)

kültür ve dil bariyerine maruz kalarak ayrımcılığa hatta fiziksel şiddete uğramaktadır.

İslam dünyasındaki insani kalkınmanın mevcut durumunu göstermesi bakımından yukarıdaki tabloda 2000-2014 yılları arasında İslam dünyasındaki ülkeler ile İslam dünyası dışındaki gelişmekte olan ülkeler insani kalkınma endeksi karşılaştırılmıştır. Tablodan son 15 yılda İslam dünyasındaki insani kalkınmışlık endeksinin arttığı ancak uzun dönemli bakıldığında İslam dünyası dışındaki gelişmekte olan ülkelere göre İslam dünyasındaki insani kalkınmışlık oranının daha düşük seviyede olduğu açıkça görülmektedir.

İnsani kalkınma endeksi düşük İslam dünyasındaki ülkelerin büyük çoğunluğu silahlı çatışmalardan yahut doğal afetlerden muzdariptir.

Yüksek fakirlik oranı, gıda güvenliği ve açlık, insani krizlerin önemli ve tehlikeli yönleridir. Küresel fakirlik oranı 2005 ile 2010 yılları arasında kendini ikiye katlayarak %20'den %40'a çıkmıştır. Aynı şekilde Uluslararası Kırılgan Ülke Durum Endeksi verilerine göre 30 kırılgan ülkedeki insani durum alarm vermektedir. 2010 yılında dünya nüfusunun tamamının %18,5'i kırılgan ülkelerde yaşarken bu ülkeler dünyadaki fakirliğin üçte birine ev sahipliği yapmaktadır ki, bu da 1 milyar 200 milyonda 400 milyona tekabül etmektedir.

İnsani krizlerin etkilediği topluluklarda eğitim imkânlarında da sıkıntılar yaşanmaktadır. Silahlı çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki insanların rehabilitasyonu ve yeniden topluma kazandırılması da ayrıca önem arz etmektedir. Genç nüfus iyi bir eğitim almadığında ulusların yeniden inşası ve onarılması daha karmaşık ve zor bir hal almaktadır. UNICEF'in (Birleşmiş Milletler (BM) Çocuklara Yardım Fonu) tahminlerine göre bugün 3 milyon Suriyeli çocuğun okula kaydı bulunmamaktadır. 2011 yılında başlayan silahlı çatışmalarla birlikte Suriye'nin eğitim düzeyi ve okula kayıt olma oranı dünya ortalamasına göre gittikçe kritik bir çizgiye gerilemiştir. 2014-2015 eğitim-öğretim yılı boyunca Suriyeli öğrencilerin %51'i okul eğitimine katılamamıştır. Ağır hasar görmüş bölgelerde yaşayan çocukların %74'ten fazlası okula kayıt yaptıramamıştır. Ülkedeki silahlı çatışmalar süresince sayısız okul ya hasar görmüş ya yıkılmış ya da askerî mühimmat deposu haline getirilmiştir.

Çatışmadan etkilenen ülkelerde okul çağına gelmiş çocukların %77'sinin okula kaydı yapılamamakta, %61'i fakirlik pençesinde yaşamakta ve bebek ölüm oranları %70'leri bulmaktadır.

İnsan mahrumiyetinin diğer bir yönü ise sağlık alanında yaşanan sıkıntılardır. Bu sıkıntılar doğal afetlerden, silahlı çatışmalardan, salgın hastalıklardan ya da herhangi bir felaketten kaynaklansın veya kaynaklanmasın, krizler sağlık sistemini zayıflatır. Acil yardım ihtiyacı içinde yahut tehlike altında olan bir ülkede en büyük kırılganlık, o ülke halkının sağlığı ve refah düzeyidir. Doğal afetler ve silahlı çatışmalar, risk altındaki sağlık sektörünün devamlılığı ve istikrarı önüne engeller koyabilir. 2011 yılında Somali'de meydana gelen kıtlık o bölgede 10 milyondan fazla insanı etkilemiştir. Bazı bölgelerde insani krizlerin ana sebebi salgın hastalıkların patlak vermesi iken bazı bölgelerde de silahlı çatışma sonrası oluşan durumdur. Genel olarak fakirlik ve zorla yerinden edilme, salgın hastalıkların patlak vermesine yol açan sebeplerdir. Bu durum da epidemik hastalıklara sebep olmaktadır.

2012'de Mali'de ortaya çıkan politik huzursuzluk ve silahlı çatışmalar büyük bir nüfusun yer değiştirmesine neden olmuştur. Ülkede 300.000 kişi IDP[9] konumuna düşerken bulunduğu yeri terk eden 174.000 kişi de kayıtlı mülteci olmuştur. Bölgede yapılan bir inceleme sonucunda ortaya çıkmıştır ki, her beş sağlık hizmetinden biri silahlı çatışmalara bağlı sebeplerle zarar görmüş, sağlık kurumları verdikleri hizmette büyük ayrılıklara ve anlaşmazlıklara düşmüştür. Yoğun çatışma altında olan Kidal bölgesinde neredeyse sağlık kurumlarının yarısı yıkılmış, geriye kalanların %71'i ise hizmet vermeyi sonlandırmıştır. Bölgenin kuzey kısmına hizmet veren temel sağlık laboratuvarları, kan bankaları ve acil doğum üniteleri de hizmet veremeyecek duruma gelmiştir.[10]

Kadına karşı şiddet en ciddi insan hakları ihlallerinden biridir ve silahlı çatışma durumlarında yoğun şekilde gözlemlenmektedir. Cinsiyet temelli şiddet, savaş ve çatışmalarda bir silah olarak kullanılmakta; çoğunlukla halkı korkutmak ve kontrol etmek amacına hizmet etmektedir. Mülteciler ve yerinden edilmişler ise bu şiddete karşı en kırılgan olan ve çokça bu tür olaylara maruz kalan grupların başında gelmektedir. Zorla yerinden edilme, ailelerin ayrılması, toplumun ve kurumsal koruma yapılarının bölünmesi gibi çeşitli etkenlerle adalete erişimin engellenmesi, cinsiyet temelli şiddetin artmasının başlıca sebeplerindendir. Benzer şekilde afetler de koruma sistemlerinin ortadan kalkmasına sebep olmaktadır, bu da genellikle cinsiyet temelli şiddeti arttırmaktadır. Ek olarak sadece kadınlara değil, son 10 yılda silahlı çatışmadan etkilenen 25'in üzerinde ülkede erkeklere ve erkek çocuklara yönelik de cinsel şiddet uygulandığı rapor edilmiştir.[11]

DEVLET KIRILGANLIĞI

OECD'ye (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) göre kırılgan bir bölge ya da devlet, hükümet kurumlarını yönetme bakımından sınırlı ve zayıf bir kapasiteye sahiptir. Kırılgan devletler ekonomik krizler veya doğal afetler gibi iç ve dış tehditlere karşı daha korunmasızdır. Bir devletin kırılganlığına iyi yönetimin olmayışı, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin olmayışı, ekonomik kriz, kronik fakirlik gibi etkenler sebep olabilmektedir.

Kırılganlık seviyesi yüksek olan ve çatışmadan etkilenen toplumlarda

Bir devletin kırılganlığına iyi yönetimin olmayışı, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin olmayışı, ekonomik kriz, kronik fakirlik gibi etkenler sebep olmaktadır.

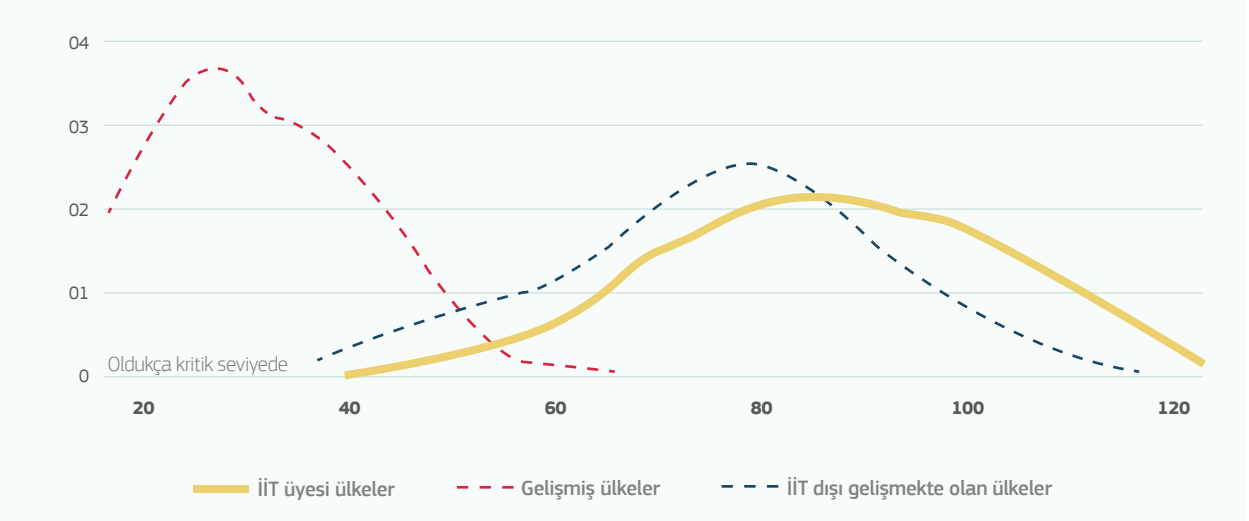

2015: Devletlerin Kırılganlık Endeksi Dağılımı

normalin iki misli gıda yetersizliği ve temiz suya erişim sıkıntısı gözlemlenmektedir. Kırılgan bölgelerdeki insani krizlerle yüzleşmek zorunda kalan insanların durumu, üstesinden gelinmesi daha zorlu bir süreçtir ve normale göre daha fazla çaba gerektirir. Kırılganlık ve çatışma hali o bölgedeki sosyoekonomik ve insani durumuna yönelik etkili bir kalkınmanın önünü tıkayacak çeşitli problemler üretir. Devlet kırılganlığının en belirgin özelliği zayıf devletlerin meşruiyetidir. Bu durum, devlet kurumlarının gelişme sürecinde güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu ayarlamaları yapmakta gönüllü olan dış destekler, yerel bilgi ve tecrübeden yararlanmalıdır.

Bir devletin sınırları içinde ve dışında oluşan krizlere verdiği cevap veya alabildiği önlemler, o devletin kırılganlık seviyesini anlamada önemli bir diğer faktördür. Zayıf kurumlar veya yetersiz yönetimler olması durumunda farklı silahlı gruplar için ülkedeki belli bölgeler üzerinde kontrol iddia etmek kolaydır.

Ayrıca insani kriz dönemlerinde insanların kırılganlık seviyelerinde de artış olur. Bir devletin kritik durumlarda halkının temel ihtiyaçlarını temin edememesi, var olan insani krizlerin sebep olduğu sonuçların daha da kötüleşmesine yol açacaktır. Kırılgan Ülke Durumu Endeksi'ne göre, İslam ülkelerinin kırılganlık durumu İslam dünyası dışında gelişmekte olan ülkelerden daha fazladır. 21 İİT ülkesi, kırılganlık endeksine göre alarm düzeyinin altında iken, 25 İİT ülkesi ise kırılganlık seviyesi bakımından alarm vermektedir.

Şiddet içeren çatışmalar devlet kırılganlığının nihai göstergesidir. Fakat silahlı çatışmalar kırılganlığın sonucu olmaktan ziyade kırılganlığa sebep olan faktörlerdendir. Fakirlik, kırılganlıkla doğrudan ilgilidir fakat fakirliğin olduğu her bölgede kırılganlık olacak diye bir kural yoktur. Ekonomik çöküşlerde meydana gelen kırılganlık, hizmetlere erişimde eşitsiz ya da kaynakların dağıtımında eşitliliği gözetmeyen zayıf kurumların varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Kısaca bu, kırılgan devletlerde politik kurumların toplumda meydana gelen çatışmaları etkili bir şekilde önleyecek ve onlarla başa çıkabilecek kadar güçlü olmadığı anlamına gelmektedir.

Diğer bir gerçek ise, kırılgan devletlerin komşu devletlere doğrudan negatif bir etkisinin olabileceğidir. Bu etki, silahlı çatışmaların diğer devlete sıçrama olasılığı olabilir, mülteci akını olabilir, salgın hastalık, organize suçlar yahut yatırım ve ticare-

ti sekteye uğratan durumlar olabilir. Belirtilmesi gereken diğer bir husus ise kırılganlık sebeplerinin kökeninde zayıf devlet kurumlarının olduğudur.

Geniş ölçekte bakılırsa kırılganlık, içsel (şiddetli çatışma, yoksulluk ve yapısal şartlar, zayıf resmî kurumlar) ve dışsal faktörlerin (uluslararası siyasi ekonomi, bölgesel ve küresel güvensizlik) dinamik ilişkisi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar kırılganlık çok sebepli ve çok başlıklı bir kavram olarak kabul edilse de bazı analistler belli bazı sebeplere diğerlerinden daha fazla önem vermektedir. Aşağıdaki tablo, kırılganlığın ana etken ve özelliklerini dört grupta göstermektedir.

İİT ÜLKELERİNİN KIRILGANLIK ÖZELLİKLERİ VE ANA SEBEPLERİ

Ekonomik ve yapısal faktörler

- Fakirlik, yüksek gelir eşitsizliği
- Doğal kaynakların yetersizliği veya yokluğu
- Demografik baskı ve hızlı şehirleşme
- Yeterli eğitim eksikliği

Siyasi ve kurumsal faktörler

- Devletin meşruluğunun sorgulanması ve zayıflığı
- Zayıf yönetim, siyasi tercihler için alternatiflerin olmayışı
- Karar verme sürecinde katılımın eksikliği
- Silahlı şiddet ve silahlı çatışmalar

Sosyal ve çevresel faktörler

- Hizmetlere erişimde eşitsizlik
- Sosyal ayrışma
- Cinsiyet eşitsizliği
- Toplumsal bağın ve uyuşmanın zayıflığı
- Zayıf sivil toplum
- İklim değişikliği
- Sonuçları insanlar üzerinde ölümcül etkilere sebep olan doğal afetler ve felaketler

Bölgesel ve uluslararası faktörler

- Sömürgeciliğin boyut değiştirerek devam etmesi
- Küresel ekonomik ve finansal kriz
- Bölgesel iş birliğinin zayıf oluşu veya olmayışı

EKONOMİK ÇÖKÜŞ

İnsani krizlerin olası bir diğer sonucu da ekonomi alanında gözlemlenir. Felaketler ve silahlı çatışmalar üretim kapasitesinin altyapısının yıkımına, tarımsal üretim kapasitesinin yıkımına ve askerî harcamalara ayrılan meblağın artmasına sebep olabilir. Bu doğrudan faktörlere ek olarak sermaye kaçışı, iş gücünün etkin olduğu alanın bozulması, yabancı yeni yatırımların yetersiz oluşu, beyin göçü ve ticaretin azalması, ekonomik faaliyetlerin daha da kötüleşmesine sebep olan dolaylı faktörlerdir. Ekonomide teknolojik geri çekilme ve etkinliğin azalmasından dolayı tüm üretim sektörlerindeki düşüş üretimin azalmasının, enflasyonun yükselmesinin,

rezerv kaybının ve zayıf finansal sistemlerin göstergesidir.

Kırılganlık/çatışma ve ekonomik çöküş arasındaki güçlendirilmiş karşılıklı ve karmaşık ilişki çok geniş çerçevede tanımlanabilir. Uzun süren silahlı çatışmalar bir ekonominin fiziksel ve insani üretim kapasitesinin kötüleşmesine sebep olurken, ekonominin yanlış yönetilmesi ve zayıf kurumlar da çatışmanın başlamasına sebep olan faktörlere katkı sağlar. Ayrıca üretim faaliyetlerine ve kamu hizmetlerine ayrılan kamu kaynakları aniden savunma ve askerî finansman için kullanılmaya başlanabilir. Kaynakların kullanılmasındaki bu değişim, savaşın neden olduğu kırılganlığın ekonomiyi olumsuz etkilemesine yol açar.

İki dinamik arasındaki bağlantıya rağmen ekonomik büyümenin özellikleri ve silahlı çatışmalar, geniş konuları bakımından farklılık arz eder. Yapılan araştırmalara göre silahlı çatışmalar mikroekonominin değişkenlerinde kötüleşmeye sebep olur, fakat bunun yansımaları ve önemi ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Aşağıdaki tabloda, İslam dünyasından seçilen ülkelerin silahlı çatışmalar boyunca ya da çatışma sonrası dönemde yıllık ortalama gelir düzeyleri gösterilmiştir. Dünya Bankası 2016 verilerin göre, gelecek 10 yıl boyunca yenilenecek olan Libya'nın altyapısının maliyeti tahmini olarak 200 milyon doları bulacaktır. 2014'ün ortasından itibaren Suriye'de sermaye birikimine verilen zarar ise yaklaşık olarak 70-80 milyon dolar arasındadır. Ayrıca silahlı çatışmalar, çatışmanın yaşandığı ülkenin ekonomik entegrasyonunu, iç ekonomik durumunu ve mültecilerin özelliklerine ilişkin olarak komşu ülkeleri etkileyebilir. Suriye'deki iç savaşın beş komşu ülkeye maliyeti (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır) yaklaşık olarak 35 milyon dolardır.

Buna ek olarak doğal afetler de bir ülkenin ekonomisinin kötüleşmesine ve önemli kayıplar yaşanmasına sebep olabilir. Son beş yıldır meydana gelen 78 doğal afet ve felaket tüm sektörler üzerinde toplam 140 milyar dolarlık kayıp yaşanmasına yol açmıştır ve bu kaybın 30 milyar doları tarım sektörüyle ilgilidir. Tarım sektöründeki bu kayıp, gelişmekte olan ülkelerde görülen orta ve büyük ölçekli doğal afet ve felaketlerin sebep olduğu olumsuzluk-

Afganistan'da kişi başına düşen millî gelir 1970 yılında 2010 yılında olduğundan daha fazlaydı. Bu veriden de anlaşılacağı üzere, çatışmalar sebebiyle Afgan ekonomisinin büyüme oranında 40 yıllık bir kayıp söz konusudur.

Çatışma tarihlerinin başlangıç ve bitişi	Çatışma öncesi (%)	Çatışmaların kaç yıl devam ettiği	Çatışma sırasında	Çatışma sonrası yıl sayısı	Çatışma sonrası (%)
Afganistan 1978-2001	2,6	24	-6.5	6	10,4
Azerbaycan 1991-1994	-2,2	4	-17,8	13	9,4
Çad 1965-1990	.....	26	-0,3	17	2,3
Lübnan 1975-1990	0	16	-5	17	3,7
Mozambik 1976-1992	1,6	17	-1,4	15	5,3
Sierra Leone 1991-2001	-0,1	11	-7,3	6	8
Tacikistan 1992-1997	-2,3	6	-15,2	10	7,1
Uganda 1979-1991	-1	13	-2	16	2,9
Fil Dişi Sahilleri 2002-2003	-0,6	2	-3,2	4	-0,1
Gine Bissau 1998-1999	0,4	2	-13,2	8	-3,2

Seçilen İİT Üyesi Ülkelerde Yıllık Kişi Başına Düşen GSYİH'nin Çatışma Durumuna Göre Dağılımı (%)

Kaynak: **Dünya Bankası 2016 verileri**

ların ve ülkeye yansıyan ekonomik etkilerin %22'sini oluşturmaktadır.

Gelişmekte olan 67 ülkede, doğal afetler ve felaketler, stoklanan ürünlerde ve var olan mahsullerde 70 milyon dolarlık kayba yol açmıştır. Bu kayıpların %44'üne kuraklık, %39'una ise seller sebep olmuştur. 2003-2013 boyunca felaketlerin vuku bulduğu yıllarda ve bu felaketlerin sonuçlarının gözlemlendiği ilerleyen dönemde, felaketlerin tarımsal ticaret akışı üzerindeki toplam etkisi 34 milyon dolar olarak gözlemlenmiştir.

Özellikle iki İİT üye ülkesi, uzun süredir devam eden krizler ve silahlı çatışmalardan ciddi şekilde etkilenmiştir: Afganistan ve Somali. Afganistan'da Sovyet işgali ve bunun akabinde devam eden iç savaş, Afgan ekonomisi üzerinde önemli tahribatlar yapmıştır. Ülkede 2010 yılında kişi başına düşen millî gelirin eğer Sovyet işgali olmasaydı 2.400 dolar olacağı öngörülmektedir. Çatışmaların ülkeye toplam maliyeti 39 milyon dolardır. Bu rakam Afganistan'ın tüm gayrisafi yurt içi hasılandan (GSYİH) daha fazladır. Afganistan'da kişi başına düşen millî gelir 1970 yılında 2010 yılında olduğundan daha fazlaydı. Bu veriden de anlaşılacağı üzere, çatışmalar sebebiyle Afgan ekonomisinin büyüme oranında 40 yıllık bir kayıp söz konusudur.

Somali'de uzun süre iktidarı elinde bulunduran Siad Barre'nin 1991 yılında yönetimden uzaklaştırılmasıyla Somali siyasi ve bölgesel güç olarak boşluğa düşmüş, bu da ülkedeki belli toprak parçaları üzerinde silahlı grupların çatışmalara girmesine ve o bölgelerde kontrolü sağlamak istemelerine sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak, 1992 yılında ülkede 643 dolar olan kişi başına düşen millî gelir, 2001 yılında 452 dolara gerileyerek sert bir düşüş yaşamıştır.

Yönetimdeki eksiklik ve uzayıp giden krizler, kısa dönemli de olsa ekonomik büyümeye engel olur. Çatışma öncesinde kişi başına düşen millî gelirin az olması da çatışmanın oluşmasına sebep olan etkenlerden biri olabilir. Bir karşılaştırma olarak, Kore Savaşı'ndan sonra Güney Kore'de kişi başına düşen millî gelir, Somali'de kişi başına düşen millî gelirden daha azdı. Bugün ise Güney Kore 28.000 dolarlık kişi başına düşen millî geliri ile Somali'nin bugünkü 542 dolarlık

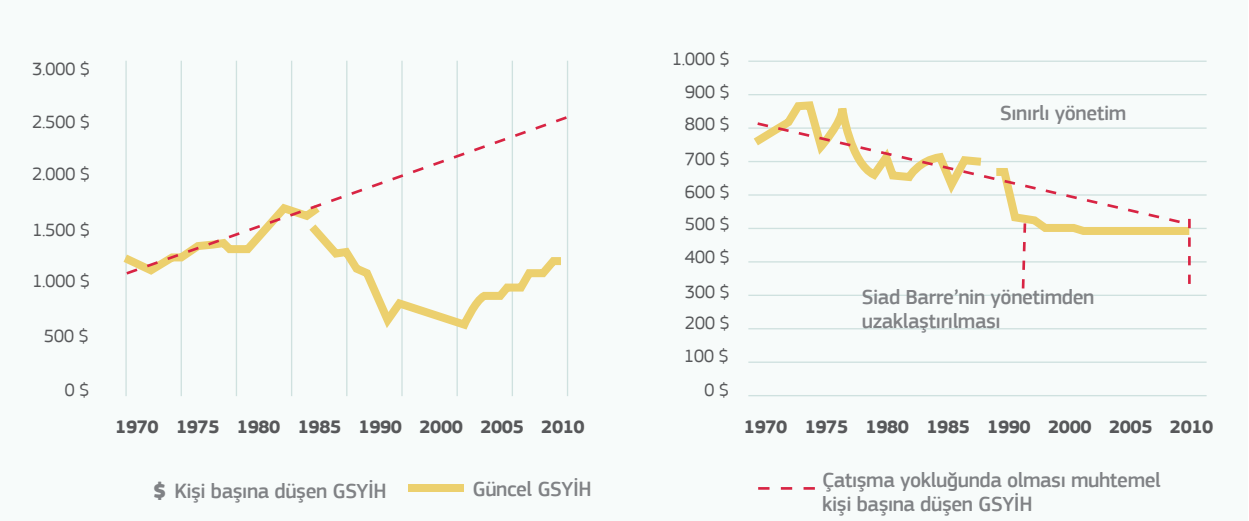

Afganistan'da Kişi Başına Düşen GSYİH, 1970-2010

Somali'de Kişi Başına Düşen GSYİH, 1970- 2010

Kaynak: **IEP (2014)**

millî gelirinden 50 kat daha fazla bir kişi başı gelire sahiptir. Somali uzun süreli silahlı çatışmaların yaşandığı ve bu çatışmaların etkilerinin hayatın her yönüne yansıması, ekonomik büyüme ve insani gelişmişlik düzeyi üzerindeki etkisi bakımından dünyadaki en çarpıcı örneklerden biridir.

Doğal afetler, felaketler ve silahlı çatışmalar, ülke varlıklarını ve üretim kapasitesini tahrip eder. Krizlerden sonra ekonomik iyileşme sağlanması çok çeşitli faktörlere bağlıdır ve ekonomideki iyileşme ve yeniden yapılanma hızı ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bir ülkenin ekonomik ve kurumsal gelişimi, finansal yapısı, savaşın sürekliliği ve devam ettiği süre, uluslararası toplumla entegre olma oranı, savaş sonrası dönemde çöken ekonominin nasıl ve ne kadar sürede iyileştirilebileceğini belirleyen faktörlerdir.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

İnsan hakları, kişilerin ve toplumların temel özgürlüklerini, haklarını ve haysiyetlerini herhangi bir ihlalden korumayı garanti altına alır. İnsan hakları evrenseldir, dokunulmazdır, bağımsızdır, kimsenin ve hiçbir kurumun tahakkümü altına girmez. İnsan hakları olarak adlandırılan durum, sivil ve siyasi haklar, sosyal ve kültürel hakların yanı sıra kolektif hakları da içerisinde barındırır. Bu alanlarda temel insan haklarına yönelik yapılan ayrımcılık toplumlarda eşitsizliğe sebep olur. Örneğin istihdamda, eğitimde, sağlık hizmetlerinde, eğitimin propaganda aracı olarak kullanıldığı ahlaki ve siyasi tartışmalarda ve zorla kendi ülkesinden sürülme durumlarında kişilerin maruz kaldığı ayrımcılık, çatışmalara neden olan ve onları besleyen insan hakları ihlallerine ve insan haklarının yozlaştırılmasına sebep olur.

İnsani kriz dönemlerinde, ister insan eliyle yapılmış olsun ister doğal afetlerden kaynaklanmış olsun, hiç önemli değil, hizmetlerin tedarik edilmesinde hak ihlalleri yapılması da ayrımcılık ve eşitsizliğe sebep olabilir. Bu tarz ihlal durumlarında devletin rolü son derece önemlidir. Fakat zayıf ve kırılganlık seviyesi yüksek olan devletler, insan haklarını koruma ve geliştirmeye yö-

nelik sorumluluklarını yerine getirmede başarısızdır. Bu durumlarda, silahlı çatışmalar insan hakları ihlalleri için hem bahane hem de kılıf olur. Araştırmalara göre sistemli ayrımcılığın varlığı, silahlı çatışmaların ortaya çıkması ile doğrudan ilintilidir.

Bu bağlamda, ağır insani krizlere neden olan silahlı çatışmaların uzun süreli insan hakları ihlalleri ile ilişkili olduğu açıktır. Silahlı çatışmaların doğası gereği, çatışma anlarında kişilerin güvenlik hakları ve diğer birçok temel hak ve özgürlükleri ihlal edilir. Ayrıca silahlı çatışmalar başladıkları gibi de bitmez, uzun zaman diliminde genişleyerek devam eder. Bu durum da her geçen gün ağır insan hakları ihlallerine yol açan gelişmeler yaşanmasına sebep olur. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlali diğer insan hakları ihlallerine kapı aralar. Örneğin, uzun dönemli çatışma bölgelerinde eğitim, hayatın her anında aksar, okuma-yazma oranının düşmesi o bölgenin istihdamına da yansır ve işsizlik oranı artar, aynı zamanda siyasi aktiviteler ve ifade özgürlüğü hakları savunulamaz hale gelir. Bu yüzden de insan hakları ihlalleri insani krizlerin hem sebebini hem de sonucunu oluşturur.

Birçok insan hakları ihlalleri (işkence, keyfî tutuklama, yargısız infaz, gözdağı verme, kasten ortadan kaybetme) her şeyden önce silahlı çatışmalar sonucu doğar. Günümüzde genişleyen ve yoğunlaşan silahlı çatışmalar, insan haklarının korunmasını ve desteklenmesini tehdit eder niteliktedir. Uluslararası insancıl hukuka ve uluslararası insan hakları hukukuna yönelik yapılan ciddi ihlaller bugün var olan silahlı çatışmaların neredeyse hepsinde mevcuttur. Silahlı çatışmaların birçoğunda, sivillere kasıtlı saldırı ve sivillerin haklarını bilinçli bir şekilde ihlal vardır. İnsan hakları ihlallerinin ve silahlı çatışmaların bir diğer dehşet verici sonucu ise, geniş kitlelerin mülteci ve IDP konumuna düşmesidir. Bugün binlerce sivil, özgürlüklerine halel geldiği ve hayati risk bulunduğu için kendi evlerini ve vatanlarını terk ederek çevre ülkelere sığınmaktadır.

Silahlı çatışmaların birçoğunda, sivillere kasıtlı saldırı ve sivillerin haklarını bilinçli bir şekilde ihlal vardır. İnsan hakları ihlallerinin ve silahlı çatışmaların bir diğer dehşet verici sonucu ise, geniş kitlelerin mülteci ve IDP konumuna düşmesidir.

Doğal afetler ve felaketler insani yardımın desteklemesine ilişkin zorluklar yaratan bir durum olarak görülür. Özellikle bu durumlarda insan haklarının korunmasına yönelik ihtiyaçlara daha az vurgu yapılır ve bu tür ihtiyaçlara olağan zamanlardaki kadar önem verilmez. Bilhassa bazı geniş çaplı doğal afetler, kriz sonrasında insan haklarına yönelik problemlerin oluşmasına sebep olabilir. Bunlar:

- Güvenlik sorunu ve açığı
- Cinsiyet temelli ayrımcılık
- Yardımlara, temel ihtiyaçlara ve hizmetlere eşitsiz erişim
- Yiyecek ve içecek tedarikinde ayrımcılık ve eşitsiz dağıtım
- Ailelerin parçalanması
- Yaşam için gerekli imkânlara ve istihdama erişimin eşitsiz olması
- Zorla yer değiştirme

Doğal afetlere ve silahlı çatışmalara maruz kalan insanların ihtiyaçları, insani yardımın ötesinde olup sadece temel ihtiyaçların giderilmesi meselesi değildir. Uzun süre silahlı çatışmalara maruz kaldıktan sonra normal hayata geri dönen toplumlar, mevcut eksiklik ve açığı gidermek için acil olarak güvenliği ve kalkınmayı destekleyecek insan hakları uygulamalarına ihtiyaç duyarlar. Çatışma sonrasındaki durum, hukukta ve aynı zamanda ekonomi, sağlık ve eğitimde geniş çaplı ihlallerin onarılmasına yönelik özel bir çalışma gerektirir.

GÖÇ VE YERİNDEN EDİLME

Sağlığa, yaşama ve özel mülke geniş çaplı bir tehdidin olması, bir insani kriz durumudur. İnsanlar bulundukları yerde kendilerini güvende hissetmediklerinde güvenli bir bölgeye hareket ederler. Birçok mülteci, kendi rızası ile ekonomik koşulların daha iyi ve farklı yaşam standartlarının olduğu yerlere göç ederken doğal afetler, silahlı çatışmalar ve ani saldırılar ise ani yer değiştirmelere, kitlesel göçlere, uluslararası sistemde "mülteci krizi" olarak adlandırılan sınırları aşan toplu yer değiştirmelere sebep olur. Mülteci krizini tetikleyen ana faktörler:

- İnsan hayatını ve bölgenin altyapısını alt üst eden doğal afetler
- Kuraklığa sebep olan çevresel yozlaşma
- Güvenliğe tehdit oluşturan silahlı çatışmalar
- Yüksek oranda ölüme sebep olan salgın hastalıklar

Ekonomik faktörler ve siyasi istikrarsızlık insanları göçe zorlayan diğer etkenlerdir. Irk, din, milliyet ve diğer faktörler temelli ciddi insan hakları ihlalleri de göçe sebep olabilir, ancak bu durumlar aynı zamanda göçün sonucu olarak da ortaya çıkabilir.

Günümüzde silahlı çatışmalar, sınırlar içerisinde yahut sınırlar ötesinde, sivil nüfusun toplu yer değiştirmesine sebep olan ana faktördür. Buna verilebilecek en güncel örnekler ise Suriye, Afganistan ve Irak'tır. Bütünüyle ele alındığında, zorla yerinden edilmelerin ve göçün %60'ına çatışmalar ve şiddet eylemlerinin sebep olduğu görülmektedir. İnsani krizlerin kaynağı olarak siyasi istikrarsızlık, zayıf yönetim ve devlet baskısı, binlerce insanın sınır ötesi bölgelere ve diğer ülkelere göç etmesinde ana sebeptir -Libya'da ve Somali'de olduğu gibi. Sel, deprem, kıtlık ve kuraklık gibi çevresel değişimlerin ve doğal afetlerin tetiklediği insani krizler Bangladeş ve Sudan'da büyük kitlelerin yer değiştirmesine sebep olmuştur. Sahra-altı Afrika'da sürekli tekrarlayan kuraklık, yaşam standartlarını kötüleştirmekte ve geçimini tarımdan sağlayan milyonlarca insanın yerinden olmasına yol açmaktadır.

Zor durumlara adapte olamayan ya da bu durumların üstesinden gelinemeyen bölgelerde yaşanan silahlı çatışmalar, oluşacak insani kriz sonuçlarını daha da kötüleştirir ve derinleştirir. Doğal afetler ve insan eliyle yapılan krizlere önemli bir örnek teşkil eden Somali'de, insanlar çeşitli trajedilerle karşı karşıyadır. 2011 yılında sırasıyla 1,5 milyon ve 1 milyona varan kişi ülke sınırları içerisinde ve sınır ötesi diğer bölgelere hareket ederek yerinden olmuştur. İnsanlar siyasi şiddet olaylarından yahut doğal afetlerden dolayı yer değiştirmek zorunda kalırken, yoğun insan kitleleri de bu ikisinin birleşimi sebebiyle evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Yine Mali'deki kuraklık ve çatışmalar yüz binlerce insanın evini terk etmesine yol açmıştır. Kuraklık; silahlı çatışmalar ve siyasi çatışmalarla birleştiğinde oluşan gıda güvensizliği, nüfusun zorla yerinden edilmesinin ana sebebini oluşturmaktadır.

Bütün bu koşullardan dolayı da göçün sebeplerinin içe içe geçtiği ve bu sebeplerin karşılıklı olarak birbirini beslediği görülmektedir. Devletin zayıflığı yahut meydana gelen olağanüstü bir hali onaramaması durumu, anında insani bir krize dönüşebilmektedir. Nüfus artışı, ekonomik olarak geri planda kalma, zayıf yönetim, silahlı çatışmalar, siyasi taşkınlıklar ve çatışmalar ve aynı zamanda zayıf şehir planlaması, oluşacak olan bir krize karşı direnci düşüren, onunla başa çıkabilme ka-

biliyetini azaltan önemli etkenler arasındadır. Potansiyel olarak her devlet bu gibi yerinden edilme durumları ile karşı karşıya kalabilir; ya geçiş ülkesi konumunda ya göç alan ya da göç veren olarak bu durumlardan etkilenebilir. Her devletin bu sorunla karşılaşabilecek olması, devletlerin bu duruma karşı önlem alması ve karşılıklı iş birliği yapmalarını teşvik eder.

Ayrıca, başlangıçta geçici olarak ortaya çıkan yerinden edilme durumu, ister sınırlar içerisinde ister sınır ötesinde meydana gelsin, uzun sürebilir. Yerinden edilmiş kişiler, gittikleri bölgelerde düzensiz ve plansız yerleşim yerleri oluşturarak o şehirlerin çevresel, sosyal ve ekonomik olarak kırılganlık düzeyini arttırabilirler.

Nansen Initiative'e[14] (2015) göre, 2008 ile 2014 yılları arasında toplam 185 milyon kişi felaketlerin sebep olduğu yıkım nedeniyle yerlerinden edilmiştir. Yaklaşık 26,4 milyon kişi ise her yıl yerinden edilerek IDP konumuna düşmektedir. Bu kişilerin 22,5 milyonu hava değişimi ve iklim değişikliğinin sebep olduğu felaketler yüzünden yer değiştirmektedir. Afet sebepli yer değiştirmeler, insanoğlunun hayatını devam ettirmesi bakımından birtakım insani problemlerle karşılaşmalarına yol açabilir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) göre dünya üzerinde yaklaşık 57 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bunların 16,1 milyonu mülteci konumunda, 37,5 milyonu ülkelerinde yerlerinden edilerek mülteci konumunda ve 3,2 milyonu ise sığınmacı konumundadır. Türkiye 3 milyonun üzerinde mülteci sayısı ile dünya üzerinde en fazla mülteciye ev sahipliği yapan ülkedir. Bunu 1,5 milyon mülteci sayısı ile Pakistan, 1,1 milyon ile Lübnan, 979.000 ile İran, 736.000 ile Etiyopya ve 664.000 ile Ürdün izlemektedir.

2015'ten bu yana İİT üyesi ülkeler, dünya üzerinde 25 milyondan fazla yerinden edilmiş insanın %62'lik kısmını barındırmaktadır.

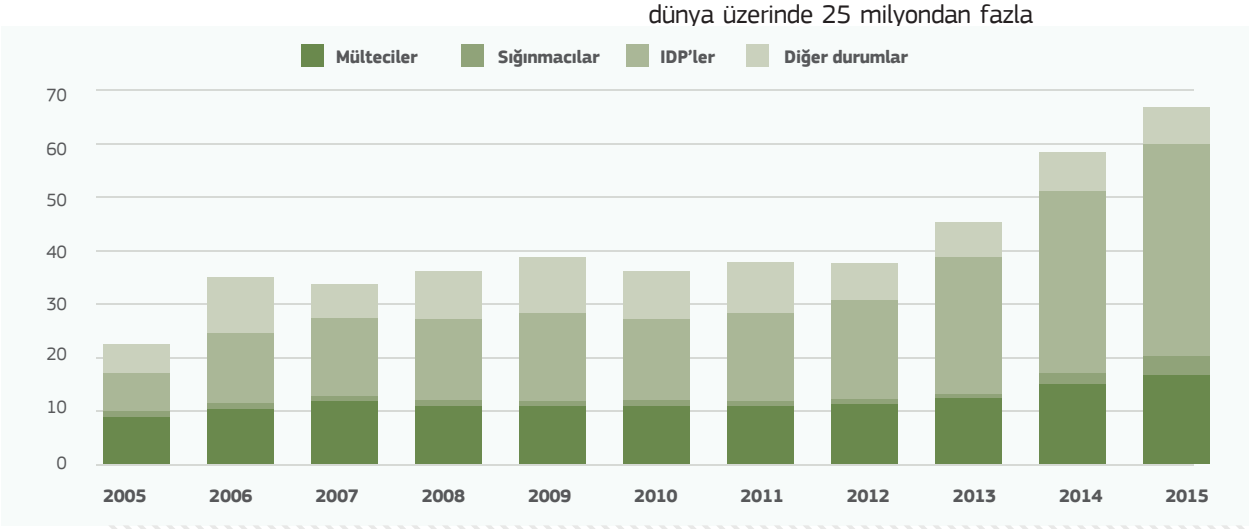

Dünyada Toplam Yerinden Edilme Sayısı

Kaynak: **BMMYK**

İSLAM DÜNYASI ÜLKELERİNDE

GÜNCEL İNSANİ KRİZLER

Her kriz kendi özgün şartlarınca şekillenir. Bütün krizler için ortaya konulacak genel ortak noktalar yerine, bu bölümde, her krizin kendi özgün kökenle-

ri ve bu krizlerden etkilenen insanların karşılaştıkları çok ciddi zorluklar tanımlanmaya; Müslüman halkların acı içinde yaşadığı çeşitli coğrafyalardaki hükümetler ve uluslararası toplumun buralara dair tutumu incelenmeye çalışılacaktır. Asıl hedef konu, İslam dünyası ülkelerinde karşılaşılan sorunlar ve zorluklardır. Bu bölümde ikincil araştırmalardan elde edilen bilgiler işlenmiştir ve hedef, en güncel insani krizlere ilişkin bilgileri en doğru ve kesin şekilde ortaya koymaktır.

Bazı krizlerin köklerinin çok geniş sosyoekonomik ve siyasi etmenlerin derinliğinde aranması gerekmektedir. Ancak bu bölümde güncel etkenler ve bunların belirli İİT ülkelerindeki yansımalarının ele alınmasıyla yetinilecektir. Ayrıca insani krizlerin etkilerinin hafifletilmesi veya ortadan kaldırılması imkânları da tartışılacaktır. Seçilen İslam ülkeleri; Suriye, Irak, Yemen, Afganistan, Filistin, Libya ve Somali'dir. Son Ebola krizinden etkilenen ülkeler, salgın şu an sınırlandığı için ele alınmamıştır.

SURİYE

Tunus, Mısır ve Libya'daki "Arap Baharı" 2011 sonlarında Suriye halkını sokaklara inip barışçıl gösteriler yapmak konusunda cesaretlendirmiştir. Bu barışçıl gösterilerde dile getirilen istekler ise daha özgür şartlarda yaşamak ve biraz daha özgürlüktür. Gösterilerin tüm ülkeye yayılması üzerine Beşşar Esed yaptığı açıklamalarda daha fazla özgürlük içeren; toplanma ve parti kurma hakkı, sosyal adalet, tarafsız seçim ile Kürt, Türkmen ve diğer Arapların haklarını tanıma gibi konularda reform taahhüdünde bulunmuştur. Ancak bu taahhütlerine rağmen Esed rejimi, barışçıl protestolara işkence, öldürme ve yaylım ateşiyle karşılık vermiş ve bu gelişmeler Suriye krizinin fitilini ateşlemiştir.

Artan silahlı çatışmalar üzerine mülteci krizi patlak vermiş ve milyonlarca Suriyeli, komşu ülkelere sığınmaya başlamıştır. 2011 Haziran'ında Türkiye'de 12.000, Lübnan'da 8.500 Suriyeli mülteci bulunurken bu sayı hızla artmış, kısa süre içerisinde mülteciler Ürdün'e de gitmeye başlamıştır. 2013 yılına gelindiğinde Suriye iç savaşında çok ciddi gelişmeler yaşanmış; Hizbullah güçleri Esed saflarında

savaşa dâhil olmuş ve muhaliflere karşı savaşmaya başlamıştır. 2014 yılında DAEŞ, ılımlı muhalifler ve Esed güçleri ile onları destekleyen Hizbullah arasındaki çatışmalar daha da artmıştır. 2014 Eylül'ünde ABD DAEŞ'i bombalamaya başlamış; 2015'te Rusya, Suriye iç savaşına doğrudan askerî müdahalede bulunmuştur. Bu gelişmeler üzerine Suriye, büyük devletlerin aracılı savaş (*proxy war*) sahnesi haline gelmiş ve ülkede kimin kiminle savaştığı giderek anlaşılmaz bir hal almıştır. Şiddetlenen çatışma ortamıyla birlikte milyonlarca masum insanın insanlık dışı koşullarda hayatta kalma müca-

delesi daha da ağırlaşmıştır. Suriye devrimi başlayalı altı yıl geride kalırken bu kriz İslam dünyasının ve dünyanın karşı karşıya kaldığı en büyük trajedilerden biri olarak tarihe geçmiştir. Günümüz itibarıyla Suriye'de 500.000'den fazla insan hayatını kaybetmiş, 1,5 milyon insan da yaralanmıştır.

Ayrıca Suriye iç savaşı, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana karşılaşılan en büyük insani krizi de tetiklemiştir. Ülkede insani ihtiyaçlar giderek artmış; bir jenerasyonun tamamı savaş ve şiddete maruz kalmış; çocuklar en temel haklardan mahrum, eğitim ve güvenlik imkânlarından uzak büyümüştür. Suriye'de çatışmalar sebebiyle yerini yurdunu terk edenlerin sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir. ECHO (Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Bürosu) 2016 verilerine göre, Suriye içinde insani yardıma muhtaç toplam insan sayısı 13,5 milyona ulaşmıştır. Bunların da 6,6 milyonu yerinden edilmiş kişilerden oluşmaktadır. Tahminlere göre, 2011 yılından bu yana her saat yaklaşık 50 Suriyeli aile yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmaktadır.

Yaklaşık 4,9 milyon Suriyeli, savaş sebebiyle başka ülkelere giderek mülteci olmuştur. Bu rakamın dörtte üçünü ise kadın ve çocuklar teşkil etmektedir. Devam eden iç savaşta başlıca üç faktör insanları göçe zorlamaktadır: güvenlik, şiddet ve çökmüş altyapı.

Tüm Suriye'de siviller savaşın birinci kurbanı olmaya devam etmektedir. Cinsel şiddet, zorla kaybolmalar, zorla yerinden edilmeler, çocuk askerler, keyfî idamlar ve sivil yerleşimlerin kasti bombalanması Suriye'nin günlük rutini haline gelmiştir. Ülkede bu hukuksuzlukları engelleyecek veya şikâyet edilebilecek bir devlet mekanizması yahut hukuk düzeni ise kalmamıştır.

Doğal olarak Suriyeli mültecilerin çoğu komşu ülkeler olan Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak'a sığınmış durumdadır. Özellikle kendi nüfusunun dörtte biri olan 1,1 milyon Suriyeli mültecinin ülkesine sığınmasıyla mültecilerin nüfusa oranının en fazla olduğu ülke haline gelen Lübnan, çok ciddi problemlerle karşı karşıyadır. Türkiye şu anda 3 milyondan fazla Suriyeli mülteciye sahip çıkarak dünya üzerinde en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir. Ancak ev sahibi ülkelerin cömert katkılarına rağmen mültecilerin sağlık, eğitim, gıda, su, güvenlik gibi temel insani ihtiyaçları artarak devam etmektedir.[15]

Suriye'deki insani ihtiyaçların büyüklüğü ülkenin her yerinde hissedilmektedir. Gıda, güvenlik ve sığınak Suriye'deki en acil insani ihtiyaçlar olarak öne çıkmaktadır. Her dört Suriyeliden üçü fakirlik içinde yaşam mücadelesi vermektedir. Uluslararası yaptırımlar, dalgalanan kur, ciddi ekonomik gerileme, ülke parasının değer kaybetmesi, artan gıda ve yakıt fiyatları Suriye ekonomisini çökertmiş durumdadır. Ülkede son 18 sekiz ayda yakıt fiyatları iki kattan fazla artarken kriz öncesine göre buğday unu %300, pirinç %650 oranında zamlanmıştır.

Çöken ülke ekonomisi ve Suriyeliler için yetersiz insani bütçe dışında, insani yardımın Suriyelilere erişimi de büyük sorun oluşturmaktadır. İdari ve bürokratik problemler, gruplar arasında el değiştiren sınırlar, erişim yollarında karşılaşılan şiddet vakaları ve genel olarak güvenlik kaygıları, özellikle teröristlerin kontrol ettiği alanlarda insani yardımı engellemekte, bu durum da ülkedeki insani krizin

daha da artmasına sebep olmaktadır. ECHO (2016a) verilerine göre, Suriye'de 480.000'den fazla insan kuşatılmış ve insani yardımın ulaşamadığı bölgelerde yaşam mücadelesi vermektedir.

2016'dan bu yana Suriye'de insani ihtiyaçlar, ölüm kalım endişesinin önceliği nedeniyle ikincil plana itilmiş durumdadır. BM tahminlerine göre ortalama yaşam süresi Suriye'de 2011'den beri 20 yıldan fazla düşmüştür. Suriye'de çatışmaları bitirip ülkenin yeniden yapılandırılması sürecinin başlaması için ise siyasi çözüme gidilmesi gerekmektedir. Farklı gruplar arasında devam eden silahlı çatışmalar, Suriye'de savaşı bitirmek bir yana insani krizin daha da derinleşmesine sebep olmaktadır. 2017 başlarında gruplar arası barış görüşmelerini tekrar başlatma teşebbüsleri olsa da ülkede yakın zamanda bir uzlaşma ve savaşa son verme ihtimali görünmemektedir.

Ülkede 2011 yılından bu yana şiddetli silahlı çatışmalar yaşanmaktadır.

IRAK

Irak, ABD'nin 2003'teki işgalinden bu yana ciddi bir karmaşa ve kaos içerisindedir. ABD'nin oluşturduğu bu kaos durumu siyasi istikrarsızlığa sebep olarak ülkede birçok farklı terör grubunun oluşmasına neden olmuştur. Irak'ın şu anki durumu DAEŞ ile çatışmadan elde edilen başarıya yahut başarısızlığa bağlıdır. Silahlı çatışmalardan ve çatışmaların neden olacağı ihlallerden sivillerin korunması hem insan haklarının hem de uluslararası insancıl hukukun kapsamına girmektedir. Ancak bugün Irak'ta bilhassa çatışmalar sebebiyle yaşanan insan hakkı ihlalleri, acil önlem alınacak seviyeye gelmiştir.

DAEŞ'in 2014'te başlattığı yoğun saldırılardan dolayı Sincar ilindeki yüzlerce aile evlerini terk etmiştir. Çatışmalardan kurtulan birçok sivil ise içecek temiz suya erişimleri olmadığı için hayatını kaybetmiştir. Benzer durumlar DAEŞ'in işgal ettiği tüm topraklarda yaşanmıştır. Bu bağlamda, Irak'ta var olan insani kriz, DAEŞ'in uluslararası hukukta hiçbir kurala uymayışından dolayı çok yönlüdür. Çatışmalardan kaçan masum sivillerin yerleştirildikleri bölgelere kasıtlı saldırılar düzenleyen ve buralardaki altyapıyı

yerle bir eden, sivillere hizmet veren tesislere ateş açan DAEŞ, insanlık dışı yöntemlerini hız kesmeden sürdürmektedir. DAEŞ'in devam ettirdiği silahlı çatışmalardan her gün yüzlerce insan etkilenmektedir.

Irak askerî kuvvetlerinin işgal altındaki toprakları geri alması, savaşın yoğun bir şekilde devam etmesine sebep olmakta fakat geri alınan yerlerde insani durum kritik bir seviyede sürmektedir.

Irak'ta devam eden insani krizin diğer bir yönü ise Irak Merkezî Yönetimi içerisinde oluşan sorunlardır. Özellikle Kuzey Irak Yönetimi ile Merkezî Yönetim arasında yükse-

2003'ten bu yana silahlı çatışmaların yaşandığı Irak, DAEŞ'in saldırıları ve ona müdahale etmek için saldırılarda bulunan devletlerin silahlı müdahalelerinden ciddi şekilde etkilenmektedir.

len siyasi gerilimler, insani yardım programlarının işlemesinde ciddi sorunlara yol açmaktadır ve aynı zamanda bu anlaşmazlık hali, sivil toplum kuruluşlarının ve donör ülkelerin son yıllarda yaşanan en trajik insani kriz durumuna müdahale etme cesaretini ve isteğini de kırmaktadır. Bu sebeple Irak'ta, siyasi istikrarsızlık ve merkezî bölgeler arasında artan gerilimler, ülkeyi sadece terör örgütlerine karşı başarılı bir askerî operasyondan mahrum bırakmamakta, aynı zamanda insani yardım çabalarının da azalmasına neden olmaktadır.

Irak'ta insani durum giderek kötüleşmekte ve devam eden çatışma hali geri döndürülemez insani sonuçlara yol açmaktadır. Güvenliğin temin edilmesine ve insan hakları ihlallerinin önlenmesine yönelik devam eden askerî operasyonlar da sivil halkın yerinden olmasına neden olabilmektedir. UN-OCHA'nın (BM İnsani İşler Koordinatörlüğü) öngörülerine göre 11 milyon kişi, yani Irak nüfusunun üçte biri 2017 yılında insani yardıma muhtaç hale gelecektir. 3 milyonun üzerinde sivil, evlerinden ayrılarak daha güvenli gördükleri bölgelere hareket etmiş, 2014 yılından bu yana bunların 1,2 milyonu geri dönmüş, 250.000'i ise sınır ötesine geçerek sığınmacı durumuna düşmüştür. Yaklaşık 5 milyon kişi temel ihtiyaçların karşılanmadığı ve yaşam standartlarının son derece kötü olduğu DAEŞ'in kontrolü altındaki bölgelerde ikamet etmektedir. Irak'ta var olan çatışma hali en çok kadınları ve çocukları etkilemektedir. Irak'ta yerinden edilmiş sivillerin yarısını çocuklar oluşturmaktadır.

UN-OCHA'nın rakamlarına göre, 2015 yılında insani yardım ihtiyaçlarının giderilmesi için 704 milyon dolarlık bir bütçeye ihtiyaç vardı. Ancak bunun yalnızca 518 milyon doları karşılanabilmiştir. Bu ise 2015 yılı boyunca yüz binlerce insanın temel ihtiyaç maddelerine ve sağlık hizmetlerine ulaşamadığı anlamına gelmektedir. 2017 yılında Irak'ta sivillerin temel ihtiyaçlarının karşılanıp tahrip edilen bölgelerin yeniden yaşanabilir hale gelmesi için 930 milyon dolara ihtiyaç vardır. Gıda güvenliği, barınak ve korunma, Iraklılar için elzem nitelikte olan ihtiyaçlardır. Eğitim ve sağlık ihtiyaçları da karşılanması gereken diğer acil ihtiyaç alanlarıdır.

Kuşatma altına alınmış bölgelerde temel hizmetlere erişimin engellenmesi yahut yokluğu, var olan insani kriz durumunun daha da kötüleşmesine yol açmaktadır. Özellikle DAEŞ'in hâkim olduğu kuşatma altındaki bölgelerde temel hizmetlere erişimin kısıtlanması, buralardaki insani durumu daha da kötüleştirmenin yanı sıra o bölgeye yapılacak olan insani yardım kapasitesinin belirlenmesi önünde de ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

DAEŞ'e karşı oluşturulan koalisyon, Irak hükümetinin DAEŞ militanlarını geri püskürtme ve terör örgütünün elinde bulunan toprakların alınmasına yönelik uluslararası bir destek oluştursa da bölgede her devletin kendine ait çıkarları sebebi ile buradaki insani durum ve insani ihtiyaçlar ikinci plana itilmiştir. İnsani krizi ve var olan çatışmaları sonlandırmak iddiasıyla yola çıkan uluslararası koalisyonun asıl niyeti görünenin ardındadır. Ülke ekonomisine en büyük katkıyı yapan ve en büyük yer altı kaynağı olan petrol rezervleri, uluslararası koalisyonun bu bölgede toplanmasının en önemli nedenleri arasında sayılabilir.

DAEŞ'e karşı oluşturulan koalisyon, Irak hükümetinin DAEŞ militanlarını geri püskürtme ve terör örgütünün elinde bulunan toprakların alınmasına yönelik uluslararası bir destek oluştursa da bölgede her devletin kendine ait çıkarları sebebi ile buradaki insani durum ve insani ihtiyaçlar ikinci plana itilmiştir.

YEMEN

Yemen, 2011 yılından bu yana geçiş hükümeti, siyasi istikrarsızlık ve ülkenin zaten kötü olan sosyal ve ekonomik durumunun daha da kötüleşmesine sebep olan güvenlik açığından dolayı ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Kabile çatışması, saldırılar ve ayrılıkçı hareketleri kapsayan iç savaş Yemen'in her karış toprağında yeni problemlerin oluşmasına sebep olmaktadır. 2015'ten beri Yemen'de silahlı çatışmalar daha da artmış ve bu hal siviller üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. Yaklaşık 22 milyon sivil -ki bu rakam Yemen nüfusunun %82'sini oluşturmaktadır- insani yardıma ve acil güvenlik önlemlerine ihtiyaç duymaktadır.

Devam eden çatışma hali, ithalatın aylarca kesintiye uğraması, ekonominin çöküşü ve temel ihtiyaçların tedarik edilememesi, Yemen'deki insani durumu kritik seviyelere getirmiştir. Çatışmalar esnasında uluslararası insancıl hukukun tanınmayarak göz ardı edilmesi, bu ihtiyaçlara erişimi daha da zorlaştırmıştır. Ülkede 2015 yılında en az 9 milyon kadın, erkek ve çocuk sivil toplum kuruluşlarının himayesinde ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir, fakat hâlâ insani yardımın ulaşmadığı milyonlarca insan bulunmaktadır.

Yemen'deki insani kriz çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Ülkede ekonominin ve kurumsal faaliyetlerin çöküşünün sonucu olarak 2,2 milyondan fazla çocuk açlık çekmektedir. Bu çocuklar yetersiz beslenmenin oluşturacağı etkilerle karşı karşıyadır. 14 milyon insan gıda güvensizliğinden muzdarip durumdadır. 19 milyon kişi temiz suya ve temel sağlık hizmetlerine erişim sağlayamamaktadır. 320.000 çocuk akut yetersiz beslenme ile karşı karşıyadır.

1,5 milyonun üzerinde çocuk eğitim imkânlarından mahrumdur, ancak bu durum Mart 2015'te saldırıların şiddetlenmesinden önceki dönemde de mevcuttu. 3.500'den fazla okul kapatıldığı için Yemen'de 2 milyona yakın çocuğun eğitim fırsatı ellerinden alınmış durumdadır.

Artan gıda güvensizliği, aile gelirlerinin azalması, yaşam standartlarının düşmesi, geniş ölçüde yerinden edilme ve sağlık hizmetlerindeki yetersizlik insanların hayatta kalmak için verdikleri mücadeleyi etkilemektedir. Uygun yakıtın bulunmayışı ve var olana da erişimin engellenmesi, ithalat üzerindeki sınırlamalar, yıkılan yollar ve altyapı, gerekli olan temel gıda maddelerine, temiz suya ve acil yardım hizmetlerine erişimi daha da zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda devam eden yerinden edilme durumu, hem yerinden edilenler hem de onlara ev sahipliği yapanlar için çok çeşitli sorunlar ortaya çıkarmıştır. Yemen'de 2015 yılında Hutsilere karşı başlayan askerî operasyon, ülkede oluşan insani krizin boyutunu arttırmıştır. Yemen'de hükümet, Hutsiler ve koalisyon arasında yaşanan

Yemen, 1992 ve 2011 yılları arasında siyasi istikrarsızlık, ciddi devlet kırılganlığı ve geniş çaplı silahlı çatışmalara maruz kalmıştır. Ülkedeki çatışma ortamı halen devam etmektedir.

yoğun silahlı çatışmalar, insani yardıma yönelik yapılan planlamayı ve bunun yönetilmesini de olumsuz etkilemiş ve bazı bölgelerde halk kitleler halinde bulundukları bölgeler dışına çıkmış yahut çıkartılmıştır. Sivillere yapılan işkenceler ve çocuk ölümlerine sebep uygulamalar gibi insan hakları ihlalleri, 2015 ve 2016 yılında olağanüstü artış göstermiştir. Daha da önemlisi, Yemen'deki iç savaş, silah tedariki ve taktik destek yoluyla farklı gruplar için vekâlet desteği şeklinde dış müdahale içermektedir. Bu ise Yemen'de var olan krizin ve çatışmanın daha da körüklenmesine sebep olmaktadır.

BM verilerine göre şu an Yemen'de 2,3 milyon kişi yerinden edilmiş durumdadır. 121.000 kişi de ülkeyi terk ederek komşu ülkelere sığınmıştır. Hem IDP hem de onları misafir eden bölge halkı, yani yaklaşık 2,7 milyon insan, güvenli barınaklara ve temel yaşam ihtiyaçlarına gereksinim duymaktadır.

UN-OCHA'nın verilerine göre, 2015 yılında yaşadığı çatışmalardan dolayı Yemen'in insani ihtiyaçların giderilmesine yönelik 1,6 milyar dolarlık bir bütçeye ihtiyacı vardı. Fakat bunun sadece 893 milyon doları temin edilebilmiştir. Buradan uluslararası toplumun yeterli destek vermediği, Yemen'deki milyonlarca insanın temel ihtiyaç maddelerine ulaşımının engellendiği sonucu çıkartılabilir. Yine aynı kurumun 2017 raporunda, 2,1 milyar dolarla Yemen'deki 12 milyon ihtiyaç sahibi insanın ihtiyaçlarının karşılanabileceği vurgulanmaktadır.

Bunlara ek olarak Yemen ayrıca, sığınmacı ve mültecilerin oluşturduğu karışık göç akımlarının geçiş ülkesi konumundadır. Ülke yaklaşık olarak 246.000 kayıtlı mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Bunların %96'sını 2014'ten beri ülkeye gelen Somaliler oluşturmaktadır. Yemen'deki çatışmalar süresince sığınmacılar, mülteciler ve göçmenler çatışmaların etkisini Yemen vatandaşlarına nazaran daha fazla hissetmiştir. 2015 BMMYK raporuna göre mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler zorla sınır dışı edilmektedir. Kitleler halinde sınır dışı edilen bu insanların insan ticaretine ve kaçırılmaya maruz kalması da bu durumun olası sonuçları arasındadır ve hatta bu tür olaylar vuku bulmaktadır.

Yemen'de siyasi istikrarın ve farklı taraflar arasında uyumun sağlanması, temel kurumların ve altyapının, aynı zamanda ülke ekonomisinin hızla iyileşmesine imkân sağlayabilir. Ayrıca Suriye'nin aksine Yemen, insan sermayesinin büyük çoğunluğunu hâlâ elinde tutmaktadır. Bu da Yemen'in istikrarlı bir ekonomik ve sosyal hayata geçmesini hızlandırabilir.

AFGANİSTAN

Afganistan, sınırları içerisinde ve dışında milyonlarca kişinin yerinden edilmesi ile tüm dünyada en istikrarsız ve en kırılgan devletlerden biridir. İç savaşın ve çatışmaların uzun süredir hâkim olması, yıllardır devam eden siyasi istikrarsızlık, zayıf altyapı ve doğal afetlerin oluşturduğu yüksek kırılganlık oranı, Afganistan'daki insani durumun zayıf olmasının en temel nedenleri arasında gösterilebilir.

Şu anki kriz, 2001 yılında ABD işgalinin ardından yoğunlaşmış olmasına rağmen bu krizin kökleri büyük kayıpların yaşandığı, Afgan mültecilerinin toplu halde göç ettiği, altyapının yerle bir olduğu ve ekonominin çökmesine neden olan yoğun çatışmaların yaşandığı 1979 yılındaki Rus işgalinde aranmalıdır. Eylül 2015'ten beri 6,1 milyon kişi (nüfusun yaklaşık %24'ü) ağır çatışmaların olduğu bölgelerde yaşarken yaklaşık 8 milyon kişi de insani yardıma bağımlı bir hayat sürmektedir. Aralık 2001'de Taliban hükümetinin düşüşü ile 6 milyon civarında insan Afganistan'a geri dönmüştür. Fakat kayıtlı 2,7 milyon Afgan göçmeni dünyanın çeşitli bölgelerinden 70 farklı ülkeye dağılmış durumdadır. Bu sayının %95'ine Pakistan ve Irak ev sahipliği yapmaktadır.

Dağlık coğrafi yapısı ve sağlam olmayan altyapısıyla Afganistan, toprak kayması, sel baskınları, çığ, kuraklık ve deprem gibi geniş çeşitlilikte doğal afete de maruz kalmaktadır. Silahlı çatışmalar ve şiddet, yüksek risk doğuran doğal afetlerle birleştiğinde ülke içerisinde çok büyük bir yerinden edilmeye neden olmaktadır. 2015 Kasım ayının sonunda yaklaşık olarak 1,2 milyon insan yerinden edilmiştir. Bunlardan önemli bir bölümü ya akrabalarının yanına sığınmış ya da Kabil, Herat, Mezar-ı Şerif gibi merkezî şehirlerde resmî olmayan şekilde yerleşmiştir. Silahlı çatışmalar ve doğal afetlerin etkisiyle her yıl yaklaşık olarak 140.000 kişi Afganistan'da yerlerinden edilme ile riski karşı karşıyadır.

Uluslararası toplum uzun yıllardır Afganistan'daki temel ihtiyaçların giderilmesine yönelik insanüstü bir çaba sarf etmektedir. Ancak tüm girişimlere ve çabalara rağmen Afganistan halkının %70'i kronik fakirlik seviyesinde yaşamaktadır. Günlük kazançları 2 doların altındadır. UN-OCHA verilerine göre 2015'te, Ocak ayından Eylül'e kadar ülkede 25.000'den fazla güvenliği tehdit eden olay yaşanmış ve bu olaylardan yaklaşık 10.000 kişi etkilenmiştir. Artan şiddet olayları, doğası gereği gıdaya, sağlık hizmetlerine, eğitime ve iş olanaklarına erişimi de etkilemektedir. Kronik yetersiz beslenmenin yaygınlığı 34 ilin 17'sinde trajik boyuta yükselmiştir. Çoğunluğunu kadınların ve çocukların oluşturduğu 1,6 milyon kişi yetersiz beslenmeye maruz kalmaktadır. Ayrıca sağlık sistemi ve kurumlar da işlevini yitirmiştir. Hâlihazırda Afganistan'da yaşayan halkın %40'ının temel sağlık hizmetlerine erişimi yoktur.

Afganistan Ulusal Afet Yönetim Merkezi ve Afganistan Göç ve Geri Dönüş Bakanlığı 190 ortak kuruluş ile yaklaşık 9,5 milyon insanın insani yardıma muhtaç olduğunu saptamıştır.

Afganistan'da yıllardır devam eden çatışma hali ve sık sık meydana gelen afetler, 1994'ten beri ülkedeki insani kalkınmanın önünü tıkamaktadır.

FİLİSTİN

Filistin topraklarında 1918 yılında İngiliz işgali ile başlayan süreç, 1948 yılında işgal devleti İsrail'in kurulmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. İsrail işgali bu topraklarda sonu gelmeyen çatışmaları başlatmıştır. Ara ara barış görüşmeleri yapılsa da İsrail'in anlaşmaları ihlal edip saldırılar düzenlemesi sebebiyle bugüne kadar yapılan barış anlaşmalarının hiçbiri kalıcı olmamıştır. Anlaşmaların ana konularını birbirini tanıma, sınırlar, güvenlik, suyun kul-

lanım hakkı, Kudüs'ün kontrolü, İsrailli yerleşimciler, Filistin özgürlük hareketi ve aynı zamanda geri dönen Filistinlilerin hakları oluşturmaktadır.

İsrail, genişleyen işgal politikasıyla 70 yıldır Filistin'de insan haklarına ve insancıl hukuka aykırı olarak hukukta karşılığı olmayan bir politika izlemektedir. Ek olarak, sistematik bir şekilde Filistinlilerin haklarının ihlali ve şiddetin patlak vermesiyle devam eden çatışma hali, Filistin topraklarındaki insani durumun her geçen gün kötüye gitmesine sebep olmaktadır. Diğer yandan Filistinli çiftçiler, hayvancılıkla uğraşanlar ve balıkçılar arasında rekabetin ve üretimin düşmesi, Filistin ekonomisinde gerilemeye neden olmuştur. Barış görüşmelerinin İsrail'in ihlallerinden dolayı başarısızlığa uğraması; ticaret, seyahat ve hizmetlere erişim üzerinde kısıtlama politikasında ısrarcı olunması, özel yatırımları ve özel sektör teşebbüslerini de olumsuz etkilemektedir.

İsrail, genişleyen işgal politikasıyla 70 yıldır Filistin'de insan haklarına ve insancıl hukuka aykırı olarak hukukta karşılığı olmayan bir politika izlemektedir.

Devam eden abluka ile bugün Gazze'de 2 milyon insan dünya ile ilişiği kesilmiş olarak hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Ablukanın Gazze'deki etkileri şöyledir: Eğitim, su ve sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişimin sınırlandırılması, gıda güvensizliği, uluslararası hukuka saygı duyulmamasından dolayı insan hakları ihlalleri ve aynı zamanda uyguladığı şiddetle ilgili İsrail'in hesap vermeyişi, işgali içeren çeşitli faktörlerin sonucu olarak yerinden edilme durumu, sonu gelmeyen düşmanlık, şiddet ve sömürü.

Son altı yılda abluka ve düşmanlığı körükleyen üç ana sebep, Filistin ekonomisinin çökmesine, üretiminin durmasına ve aynı zamanda altyapının yerle bir olmasına neden olmuştur. Kronik seviyelere varan elektrik ve güç kesintileri hizmetlerin tedarik edilmesinden öğrencilerin eğitim hayatlarına, hastanelerin ve tıbbi ekipmanların işlevini yitirmesine ve 2015 yılında 280'den fazla su ve atık su tesisinin çalışamaz hale gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca, 2015 yılında yüksek seviyelere varan gıda güvensizliği (%26), fakirlik (%25), artan işsizlik oranları (%25) Filistin topraklarındaki ekonomik durumu gözler önüne sermektedir. Diğer yandan, 2017 yılında yaklaşık 2 milyon kişi insani yardıma muhtaç hale gelmiştir; bunların 1,2 milyonu Gazze Şeridi'nde, Batı Şeria'da ve Doğu Kudüs'te yaşayan mültecilerdir. 2014 yılında İsrail'in neden olduğu savaşın sonucu olarak yaklaşık 65.000 kişi yerinden edilerek IDP durumuna düşmüştür.

Diğer yandan, Gazze Yeniden Yapılandırma Mekanizması (*The Gaza Reconstruction Mechanism/GRM*) çerçevesinde İsrail'in Gazze'ye başlattığı silahlı saldırının durdurulması ardından İsrail ve Filistin hükümetleri arasında ablukanın etkilerini azaltmaya ve yeniden yapılanmaya yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Mayıs 2015'te GRM kontekstinde yeni bir anlaşma yapılarak yeniden yapılanma malzemelerinin (inşaat) ithalatına izin verilmesi kararı alınmıştır.

İsrail'in işgali Filistin halkı için üç temel ve kronik sorun oluşturmuştur. İlki mülteciler ve yerinden edilenler sorunudur. Bugün başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere dünyanın her yanına dağılmış vaziyette 5 milyondan fazla Filistinli bulunmaktadır. Bunlar dışında Filistin topraklarında yerinden edilmiş veya mülteci kamplarında yaşayanların sayısı da 3 milyonu bulmaktadır. Bunlar içinde Batı Şeria ve Gazze içinde bugün en az 2 milyon Filistinli, devam eden saldırılar sonucu hayat boyu "koruma önlemlerine" ihtiyaç duymaktadır. İsrail'in saldırıları sebebiyle birçok yaşam alanı ve ev tahrip edilerek yaşanmaz hale getirilmiş, birçoğu da yıkılmıştır. Yaşanmaz hale gelen ve yıkılan evlerden çıkmak zorunda kalan Filistinliler tam anlamıyla zorla yerinden edilmiştir. Diğer bir ifade ile kendi ülkelerinde mülteci konumuna düşürülmüşlerdir. Ortaya çıkan ikinci problem

ise; temiz su, temel ihtiyaç maddeleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinin abluka altında bulunan yaşam alanlarına ulaştırılamaması ve bu ihtiyaçların teminine izin verilmemesidir. Bugün Filistin kent ve kasabalarında, ciddi altyapı sorunlarına dayalı olarak insanların yaşam standardı dünyanın en kötü beş ülkesi arasındadır. Üçüncü problem alanı ise, İsrail saldırıları sonucu nesiller boyu hissedilen fiziksel ve psikolojik işkencedir. Bugün keyfî saldırılar ve tutuklamalar sebebiyle binlerce Filistinli İsrail zindanlarında bulunmaktadır. Bu durum, bölünmüş aileler ve on binlerce yetim ile sosyal travma yaşayan bir toplum oluşturmaktadır. Uygulanan ambargo ve abluka, özellikle Gazze'ye mal akışı ve insan giriş-çıkışlarının kısıtlamasına sebep olmakta ve bu durum bölgede yaşayan halk üzerinde sürekli bir yıkıcı etkiye yol açmaktadır. İsrail işgal devletinin yıllardır sürdürdüğü çatışma ve abluka koşulları, bölge nüfusunun %80'inin hayatını idame ettirmesinin uluslararası yardımlara bağlı hale gelmesine sebep olmuştur. Ekonomi ve ekonominin yarattığı istihdam kapasitesi yerle bir edilmiş, bunun sonucunda ise yoksulluk oranı artmıştır. Mevcut durumda Dünya Bankası verilerine göre, Gazze Şeridi'nde işsizlik oranı %41'dir ki bu, dünyanın en yüksek oranlarından biridir. Bugün Gazze Şeridi'nde yer alan sekiz farklı mülteci kampında 1 milyondan fazla mülteci yaşamaktadır. Bu durum dünyada en yüksek nüfus yoğunluğunu oluşturmaktadır. Bugün işgal altındaki topraklarda yaşayan Filistinli nüfusu 4,8 milyondur. Bunlar içinde 1,8 milyon -ki bu toplam nüfusun %38'sine tekabül etmektedir- insan çatışmalardan doğrudan etkilenmiştir ve korunmaya ve desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Yüksek işsizlik, düşük gelir, pahalı yaşam şartları ve geçim yollarının kısıtlanarak yok edilmesi, Filistin topraklarında gıda güvensizliğine, yani temel gıdaya erişim imkânının giderek yok olmasına sebep olmuştur. Bugün Filistin topraklarında 1,65 milyon kişi gıda kıtlığı pençesinde yaşamaktadır. Bu rakamın yarıya yakınını Gazze Şeridi'nde yaşayan siviller oluşturmaktadır. Gazze'nin %47'sinin temel gıdaya erişim imkânı da kısıtlıdır. Sağlık, eğitim, enerji ve konut gibi temel hizmetlere erişim ise İsrail tarafından halkın sosyoekonomik düzeyini yok edecek şekilde sınırlandırılmıştır. Bugün Gazze'de üç günde bir, beş ile sekiz saat arasında temiz su tedarikine izin verilmekte, bu zaman dilimleri dışında temiz suya erişim engellenmektedir. Filistin topraklarının %78'i hâlihazırda yasa dışı bir şekilde İsrail denetiminde bulunmaktadır. Buna karşın Filistin nüfusunun %60'tan fazlası mülteci yahut göçmen olarak topraklarından farklı bölgelerde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Gazze'de yaşayan 1 milyon kişi -bu rakamın 655.000'ini kamplarda yaşayan mülteciler oluşturmaktadır- sakatlıklar ve savaşın yol açtığı ağır psikolojik tahribatlar dolayısıyla ihtiyaç duyduğu rehabilitasyon ve acil yardım gibi temel sağlık hizmetlerine erişememektedir. Gazze'de en büyük sıkıntıyı çekenler ise çocuklardır. Onlar mevcut koşullar sebebiyle yaşadıkları travmanın izlerini hayatları boyunca taşımaktadır. Gazze'de okul çağındaki 504.000 çocuk, yaşıtlarına ve dünya standartlarına denk bir eğitim alamamaktadır. Hiç gündeme gelmeyen fakat Gazze içerisindeki en önemli sorunlardan birini oluşturan ise, İsrail saldırıları ile tahrip edilen ve yıkılan evlerin moloz yığınlarıdır. Yıkılan evlerin, yapıların ve altyapının tekrar inşa edilebilmesi için enkaz ve moloz yığınlarının Gazze'den temizlenmesi gerekmektedir. 2014 yılında yapılan saldırılarla birlikte, Gazze'de 2 milyon tona yakın enkaz ve moloz yığını temizlenmek zorunda kalmıştır. Bu enkazın 1 milyondan fazla tonunu uluslararası sivil toplum kuruluşları temizlerken geriye kalan 800.000 ton moloz yığınını da özel sektör ve bölge halkı temizlemiştir.

Bugün Filistin topraklarında 1,65 milyon kişi gıda kıtlığı pençesinde yaşamaktadır. Bu rakamın yarıya yakınını Gazze Şeridi'nde yaşayan siviller oluşturmaktadır. Gazze'nin %47'sinin temel gıdaya erişim imkânı da kısıtlıdır.

LİBYA

Libya'da devam eden çatışmalar 2011 yılında Arap Baharı etkisiyle başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi 2011 yılında sivillerin silahlı çatışmalardan korunması ve uluslararası güçlerin Kaddafi rejimine karşı önleyici saldırı başlatabilmesi için bir çözüm tasarısı yayınlamıştır. Bugün Kaddafi rejiminin devrilmesinin üzerinden beş yıldan fazla zaman geçmiştir ancak Libya hâlâ terörizmle karşı karşıyadır.

Silahlı çatışmalar, siyasi istikrarsızlık ve yönetim, Temmuz 2014'ten bu yana giderek kötüleşen konjonktürün sebepleridir. Libya terörist saldırılara, siyasi figürlere ve önemli güvenlik memurlarına düzenlenen suikastlara, kabileler arası çatışmalara ve militanlar arasındaki kavgalara maruz kalmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, Libya'daki güvenlik boşluğu marjinal grupların oluşmasına ve ayaklanmaların çıkmasına fırsat vermektedir. Zayıf devlet yönetimi, kendi militanları ile silahlı çatışmalara giren birçok kabilenin yaygınlaşması, ülkedeki şiddetin kısır bir döngü haline gelmesine sebep olmuştur.

Libya'daki yoğun çatışmalar gıda, yakıt, su ve elektrik kıtlığına; nakit likiditesi eksikliğine ve aynı zamanda suç oranlarının artması gibi sonuçlara yol açmıştır. Bu koşullar ise ülkedeki yaşam şartlarının hızla kötüleşmesine sebep olmaktadır. Yetersiz tıbbi personel ve malzemeden dolayı ülkedeki sağlık sistemi çökmüştür. 2015 yılında başlıca sağlık hizmeti veren kliniklerin %18'i, hastanelerin ise %20'den fazlası kapatılmıştır. Bunun yanı sıra, 2015 yılında bazı çatışma bölgelerinde gıda güvensizliği ve eğitim kurumlarına kayıt olma oranları da artmıştır. 2017 yılında toplamda 1,3 milyon

kişi -bu rakama IDP'ler, geri dönenler, mülteciler, göçmenler ve sığınmacılar dâhildir- acil insani yardıma muhtaç durumdadır.

Diğer yandan 2015 yılında yaşanan çatışmalar yeni göç dalgalarının oluşmasına sebep olmuş ve en az 2,4 milyon insanın temel hizmetlere erişimi kısıtlanmıştır. Bu bağlamda, kendi ülkelerinde yerinden edilme bir yıl içerisinde ikiye katlanarak 435.000 insanın bu durumdan etkilenmesine yol açmıştır. Ek olarak, isyan güçleri birçok insan hakları ihlali ve savaş suçu işlemiştir. 2014 yılında 3.000 kişi kanunsuz bir şekilde gözaltında tutulmuştur.

Ülkenin belirli yerlerinde silahlı gruplar arasında devam eden çatışmalara rağmen birleşik bir hükümet kurulmuş ve bu hükümet kendi kontrolü altındaki bölgelerde güvenliği yeniden tahsis etmiştir. Yerinden edilmiş kişilere ve diğer savunmasız gruplara erişim de dâhil olmak üzere uluslararası toplumdan gelecekte daha fazla yardım imkânı bulma potansiyeline sahip olan Libya'daki iki rakip grup arasında devam eden bir barış süreci vardır. Sonuç olarak birçok alanda insani yardıma duyu-

lan ihtiyaç azalmış, temel hizmetler karşılanmaya başlanmış ve ekonomideki gelişme istikrarlı bir çizgi yakalamıştır.

Diğer yandan, ekonomik faaliyetlerin güvenlik durumunun artmasına ve gelişmesine bağlı olarak artacağı da öngörülmektedir. Bu bağlamda, genç bir nüfusa sahip olan Libya'da, ekonomideki dönüşüm farklı becerilerle birlikte genç iş gücüne ihtiyaç duyacaktır ve özel şirketler, yetişmiş ve kalifiye eleman bulmakta zorluk çekecektir. Talebi karşılamak için iş becerisini arttırıcı eğitim programlarına ve eğitim sisteminde reforma ihtiyaç vardır.

Akdeniz üzerinden Avrupa'ya doğru düzensiz göçün en yoğun görüldüğü nokta Libya ile İtalya arasındadır. 2016 yılında 181.400 kişinin %90'ı Libya'dan ayrılarak Akdeniz üzerinden İtalya'ya geçmeye çalışmıştır. 2017 Mayıs ayının ortasından bu yana 45.750 kişi Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine geçmek için canını tehlikeye atmıştır. Bu rakamla birlikte 2016 yılına kıyasla 2017 yılında Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine geçmeye çalışanların oranı %30 artmıştır.[16] Çatışmalardan etkilenen halk, Akdeniz üzerinden İtalya'ya sadece yerleşme amacıyla geçmemektedir. Bu insanların önemli bir kısmı, diğer Avrupa ülkelerine gitmek için bir geçiş güzergâhı olarak İtalya'yı kullanmaktadır.

Bir yandan insanlar kitleler halinden Libya'dan İtalya'ya kaçak yollarla geçerken bir yandan da Libya hâlâ binlerce mülteciye, sığınmacıya ve göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Şu anda Libya'da 40.259 kayıtlı mülteci ve sığınmacı bulunmaktadır. *IOM Displacement Tracking Matrix*'in son verilerine göre,[17] Libya'da 294.436 yerinden edilmiş insan bulunmaktadır. Bu rakamın büyük çoğunluğu 2015 ve 2016 yılında yerinden edilmiş olup çatışmalardan etkilenen şehirler olan Bingazi, Kikkla, Misrata, Sirte ve Yefren'den başka şehirlere göç etmiştir. Ocak 2016'dan Şubat 2017'ye kadar yaklaşık olarak 196.852 yerinden edilmiş kişi ülke içerisinde çatışma başlamadan önce asıl ikamet yerlerine geri dönmüştür.

BMMYK tahminlerine göre 2017 yılında Libya'da insani yardım ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yaklaşık olarak 75,5 milyon dolarlık bir bütçeye ihtiyaç vardır.

Libya'daki yoğun çatışmalar gıda, yakıt, su ve elektrik kıtlığına; nakit likiditesi eksikliğine ve aynı zamanda suç oranlarının artması gibi sonuçlara yol açmıştır.

SOMALİ

Somali, modern dönemde insanlık tarihinin en karmaşık ve uzun süreli insani krizi ile kuşatılmış durumdadır. Ülke 1990'ların başında farklı kabilelerin toprak hâkimiyeti için çatıştığı dönemde yoğun şiddete ve yıkıma maruz kalmıştır. Nehirler arasında kalan bölgelerin yıkımı ve tarım alanlarında ve hayvancılık yapılan bölgelerde genişleyen çatışmalar neticesinde yaşanan kayıplar, Somali'de dünya üzerinde görülen en büyük kıtlıklardan birinin yaşanmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak yüz binlerce insan hem ülke içerisinde yer değiştirmiş hem de

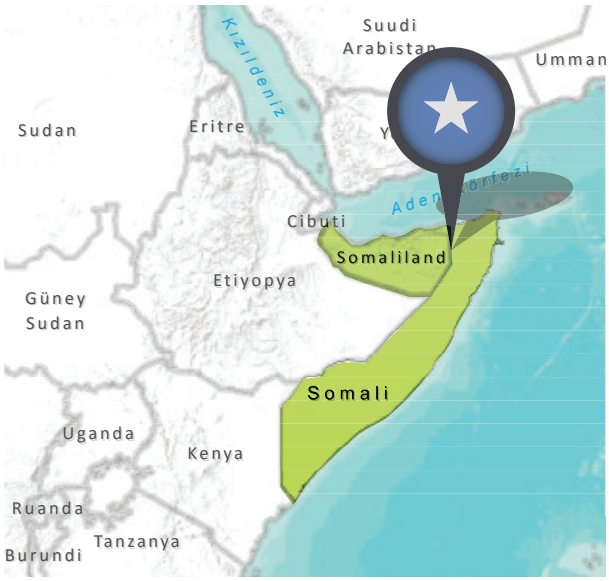

Kenya ve Etiyopya gibi komşu ülkelere göç etmiştir.

Uluslararası toplumun silahlı çatışmaları önlemek, bölgede barış ve güvenliği sağlamak ve aynı zamanda insani kayıpları gidermek için Somali'ye başlattığı silahlı müdahale, Somali'deki durumun daha da kötüleşmesine sebep olmuş ve çatışmalar şiddetlenerek artmıştır. Somali'deki insani durum çatışmaların devam etmesi, siyasi istikrarsızlık, kabileler arasında süregelen toprak kavgası dolayısıyla oldukça kötüdür.

Çatışmaların ve çevresel felaketlerin birbirini karşılıklı olarak etkilemesiyle Somali'de binlerce insan hayatını kaybetmiş, binlercesi de yerlerinden olmuştur. Şu an 1,1 milyon insan ülke sınırları içerisinde yerinden edilmiş durumdadır. 1,2 milyon insan Yemen ve Somali yarımadasında (Afrika boynuzunda) mülteci olarak yaşamaktadır. BM verilerine göre 258.000 Somalili -ki bunların yarısından fazlasını beş yaş altındaki çocuklar oluşturmaktadır- Aralık 2010 ile Nisan 2012 arasında yaşanan kıtlıktan dolayı hayatını kaybetmiştir. Yemen'de var olan istikrarsız güvenlik durumu sebebiyle Kasım 2015'ten itibaren yaklaşık 300.000'den fazla Somalili, Somaliland ve Puntland'a geri dönmüştür. Fakat Somaliland ve Puntland'ın birçok bölgesi kıtlık ve kuraklıktan etkilendiğinden bugün 380.000 kişi yetersiz gıda ve temiz su kıtlığı olan yerlerde yaşamaktadır.

1,2 milyon insan Yemen ve Somali yarımadasında (Afrika boynuzunda) mülteci olarak yaşamaktadır. BM verilerine göre 258.000 Somalili -ki bunların yarısından fazlasını beş yaş altındaki çocuklar oluşturmaktadır- Aralık 2010 ile Nisan 2012 arasında yaşanan kıtlıktan dolayı hayatını kaybetmiştir.

Kuraklıktan etkilenen insanların %58'i Puntland'ın dört ana bölgesinde yaşamaktadır; Bari, Nugaal, Sanaag ve Soul. Bu bölgelerde su yolu ile taşınan salgın hastalıklar patlak vermiştir ve kızamık hastalığı yaygın olarak görülmeye başlamıştır. Son yapılan tahminlere göre yaklaşık 5 milyon kişi -ki bu toplam nüfusun %41'ine tekabül etmektedir- acil olarak insani yardıma ihtiyaç duymaktadır. Bunların 1,1 milyonu gıda yetersizliğinden, 3,9 milyonu ise doğal afetlerden ve aniden patlak veren salgın hastalıklardan etkilenmiş durumdadır. Özellikle IDP konumuna düşerek evlerinden edilmiş insanlar daha fazla kırılgan yapıda olup daha fazla gıda güvensizliğine maruz kalmaktadır.

Yoğunlaştırılmış şiddet, geniş çaplı güvensizlik hali ve doğal felaketlerin etkisinin azaltılmasına yönelik kapasitenin düşük olması gıda, su, sağlık hizmetleri, eğitim, okullaşma ve finansal kaynaklara erişim noktasında büyük sıkıntılar yaşanmasına sebep olmaktadır. UN-OCHA'nın en son tahminlerine göre 12,3 milyon Somalili yani toplam nüfusun %73'ten fazlası uluslararası fakirlik seviyesinin altında yaşamaktadır. Günlük kazançları 1,25 dolardır. Nüfusun %82'sinin yeterli suya ve sağlık hizmetlerine erişimi yoktur. Her 18 kadından biri doğum esnasında hayatını kaybetmektedir. 2,3 milyon kişinin temel sağlık hizmetlerine erişimi olmayıp beş yaş altındaki 308.000 çocuk yetersiz beslenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. 1,7 milyon okul çağındaki çocuk ise okula kayıt yaptıramamaktadır.

İki yıl süren işlevsiz ya da var olmayan merkezî hükümetin ardından, ilk Federal Somali Hükümeti (FGS) 2012'de kurumuştur. FGS kuruluşundan itibaren barış ve güvenlik durumunu iyileştirmek ve Somali halkının uzun süredir devam eden şikâyetlerini gidermek için çalışmaktadır. FGS Somali'deki barış, güvenlik ve kalkınmanın en büyük tehdidi olan eş-Şebab'a karşı Afrika Birliği ile iş birliği içinde ülkenin güney kısımlarını özgürleştirmek için askerî operasyonlar yürütmektedir. Yıllar geçtikçe güvenlik güçleri devletin düzenini yeniden kurma ve toprak kontrolünü pekiştirme açısından önemli ilerlemeler kaydetmiş, ancak eş-Şebab Somali'nin geleceği için en büyük tehdit olarak kalmaya devam etmiştir. Yeni kurulan hükümet, insanların acılarını gidermek ve etkili kurumlar inşa etmek için altı kutuplu bir politika uygulanacağını açık-

lamıştır. İçişleri Bakanlığı Afet Yönetim Ajansı ve bakanlar arası Acil Kuraklık Müdahale Komitesi, insani sorunlarla ve mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin yeniden entegrasyonu ile ilgili faaliyetleri yönlendirmektedir. Uluslararası toplum, son 20 yıldır Somali halkının insani ihtiyaçlarını karşılamak için yerel makamlarla iş birliği yapmaktadır. Şu anda, yaklaşık 180 insani yardım kuruluşu FGS ile çalışmaktadır. Somali için hazırlanan son insani yardım planına göre, 2016 yılında Somali'deki 3,5 milyon kişiye temel yaşam desteği sağlamak için 885 milyon dolar tutarında bütçe öngörülmüştür.

GENEL DEĞERLENDİRME

İnsani krizlerin sebepleri ve sonuçları arasında olumsuz bir etkileşim vardır. Kırılganlık, fakirlik, çatışma, yönetim, ekonomik düşüş, yerinden edilme, doğal afetler ve insan hakları ihlalleri birbirlerinin hem nedenleri hem de sonuçları olabilir. Sadece tek bir durum diğerinin kırılganlık seviyesini yükselterek insani krizlerin yaşanmasına sebep olabilir. Bugün karşı karşıya kaldığımız karmaşık, uzun süreli ve kendini sürekli tekrarlayan insani krizler birbirine bağlı faktörlerin yüksek kırılganlığa neden olan direkt etkileridir. Bu bağlamda, bu raporda insani krizlerin;

- Silahlı çatışmalar
- İşgal ve saldırılar
- Siyasi, ekonomik ve yönetimsel istikrarın olmayışı
- İklim değişikliği ve doğal afetler
- Salgın hastalıklar

maddelerine odaklanılmıştır.

Yeryüzündeki çatışmaların sayısı her geçen gün artarken İslam dünyasının birçok ülkesinde de ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar yaşanmaktadır. Doğal afetlerin artan sayısı, bunların nüfus üzerindeki etkileri ve salgın hastalıkların yaygınlaşması, acil insani ihtiyaçları gün yüzüne çıkartan ana faktörler arasındadır.

İnsani krizlerin oldukça iç içe geçmiş yönleri ele alındığında bu rapor bize insani krizlerin sonuçları üzerine genel bir tartışma yapabilme imkânı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu sonuçlar arasında; insani mahrumiyet, devlet kırılganlığı, ekonomik çöküş, insan hakları ihlalleri, göç ve yerinden edilme vardır. Söz konusu bölgelerde bu krizler eğitim, sağlık, fakirlik ve gıda güvenliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Çatışmanın yaşandığı ülke, her türlü kurumu ve siyasi yapısıyla kırılganlık oranını arttırır ve doğal olarak bu kötü durumdan komşu ülkeler de olumsuz etkilenir. Doğal afetler ve çatışmalar ülke varlıklarını ve ekonominin üretim kapasitesini önemli ölçüde etkiler. Ayrıca, bazı krizler insan hakları ihlalleri ile yakından ilişkili olduğundan göçün ve zorla yerinden edilmenin ortaya çıkmasının da sebebidir.

İnsani krizler, nedenleri ve sonuçları ile bölgeden bölgeye çeşitlilik göstermektedir. İslam dünyasındaki krizlerin ana sebepleri çatışmalar, iyi yönetim yoksunluğu ve doğal afetlerdir. Etkileri bakımından ise fakirlik ve temel hizmetlere erişimin olmamasını da içine alan insan mahrumiyeti, oldukça geniş çaplıdır. Diğer ana etkiler ise; zayıf yönetimler, ekonomik çöküş ve insan hakları ihaleleridir.

Sadece 2014 yılında toplam 200 milyon 500 bin insan doğal felaketler, salgın hastalıklar, silahlı çatışmalar ve diğer felaketlerden etkilenmiştir ki, bu rakam 2013 yılı ile karşılaştırıldığında 50 milyon fazladır. EM-DAT verilerine göre son 15 yıldır doğal afetler sebebiyle 91.000 kişi hayatını kaybetmiştir ve bu rakamın %30'u İslam dünyasına aittir. Daha da vahim olanı ise doğal afetlerin görülme oranının her geçen yıl artmasıdır. Dünya üzerinde gözlemlenen doğal afetlerin sayısı her yıl artış göstermektedir.

SONNOTLAR

[1] OCHA (2015), Global Humanitarian Assistance 2015, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Geneva.

[2] G. Evans, "What We Know About Preventing Deadly Conflict: A Practitioner's Guide," International Crisis Group, 2006.

[3] T. Ohlson, "Understanding Causes of War and Peace," *European Journal of International* Relations, 2008, 14: 133.

[4] A. J. Bellamy, A. J., "Mass Atrocities and Armed Conflict: Links, Distinctions, and Implications for the Responsibility to Prevent", Policy Analysis Brief, February, The Stanley Foundation, 2011.

[5] Extra-state Wars (Version 4.0): Definitions and Variables by Meredith Reid Sarkees, http://cow.dss.ucdavis.edu/data-sets/COW-war/extra-state-wars-codebook (02.06.2017).

[6] Louise Bosetti and Sebastian von Einsiedel, "Intrastate-based Armed Conflicts: Overview of global and regional trends (1990-2013)," United Nations University Centre for Policy Research, Feb. 2015, http://collections.unu.edu/eserv/UNU:3213/unu_cpr_intrastate_based_armed_conflicts.pdf

[7] James G. Stewart, "Towards a single definition of armed conflict in international humanitarian law: A critique of internationalized armed conflict", DOI: https://doi.org/10.1017/S0035336100115199, https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/article/towards-a-single-definition-of-armed-conflict-in-international-humanitarian-law-a-critique-of-internationalized-armed-conflict/A8BF9171E88291FCC9164A9CD6491C83

[8] The International Disaster Database, http://www.emdat.be/

[9] Internally Displaced Persons/IDPs: Ülkesinde yerinden edilmiş kişi olarak Türkçeye çevrilmektedir. IDP kavramı için uluslararası hukukta üzerinde uzlaşılan yasal bir tanım yoktur. Bununla birlikte, "ülkesinde yerinden edilmiş kişiler" Nisan 1998'de BM İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan Ülkesinde Yerlerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeleri'nin giriş bölümünde; zorla ya da zorunda kalarak evlerinden veya sürekli yaşamakta oldukları yerlerden, özellikle silahlı çatışmaların, yaygın şiddet hareketlerinin, insan hakları ihlallerinin veya doğal yahut insan kaynaklı felaketlerin sonucunda veya bunların etkilerinden kaçınmak için, uluslararası düzeyde kabul görmüş, hiçbir devlet sınırını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişiler veya kişi grupları olarak tanımlanmıştır.

[10] WHO (2015), World Health Organization Humanitarian Response Plans in 2015, Department for Emergency Risk Management and Humanitarian Response, World Health Organization, Geneva.

[11] V. Barbelet, "Male gender-based violence: a silent crisis", 2014, Article available at http://www.odi.org/comment/8502-malegender-based-violence-conflict-humanitarianresponse

[12] C. Vallings, M. Moreno-Torres, "Drivers of Fragility: What Makes States Fragile," PDRE Working Paper No. 9. Department for International Development, 2005.

[13] IFRC, World Disasters Report 2012: Focus on Forced Migration and Displacement, The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva, 2012.

[14] https://www.nanseninitiative.org/

[15] Humanitarian Response, 2015.

[16] Expanded Response in Libya 2017, UNHCR The UN Refugee Agency, http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNHCR%20Expanded%20Response%20in%20Libya%20Supplementary%20Appeal%20-%20Jan-Dec%202017%20--%20May%202017.pdf

[17] DTM Libya Round 8 Mobility Tracking Report January-February 2017: http://www.globaldtm.info/dtm-libya-round-8-mobility-tracking-report-january-february-2017/

KAYNAKÇA

Acemoglu, D. and J. Robinson (2012), *Why Nations Fail: The Origins of Power*, Prosperity and Poverty, Crown Publishing, New York.

African Development Bank (2015), Country Note, Libya, USA, Abidjan.

Assessment Capacities Project (2015), The Crisis Overview 2015: Humanitarian Trends and Risks for 2016, ACAPS, Geneva.

Barbelet, V. (2014), "Male gender-based violence: a silent crisis", Article available at http://www.odi.org/comment/8502-malegender-based-violence-conflict-humanitarianresponse

Bellamy, A. J. (2011), Mass Atrocities and Armed Conflict: Links, Distinctions, and Implications for the Responsibility to Prevent, Policy Analysis Brief, February, The Stanley Foundation.

Burkle Jr., F. M., G. Martone, & P. G. Greenough (2013), "The Changing Face of Humanitarian Crises," *Brown Journal of World Affairs*, Vol. 20: 2.

Chandy, L. & G. Gertz (2011), "Poverty in Numbers: The Changing State of Global Poverty from 2005 to 2015", Global Views Policy Brief 2011-01, The Brookings Institution, Washington DC, available at www.brookings.edu/~/media/research/files/papers/2011/1/global%20poverty%20chandy/01_global_poverty_chandy.

Costalli, S., L. Moretti & C. Pischedda (2014), "The Economic Costs of Civil War: Synthetic Counterfactual Evidence and the Effects of Ethnic Fractionalization," HiCN Working Paper 184, The Institute of Development Studies at the University of Sussex.

Development Initiatives (2014), Global Humanitarian Assistance Report 2014, Development Initiatives, Bristol.

Development Initiatives (2015), Global Humanitarian Assistance Report 2015, Development Initiatives, Bristol.

ECHO (2016a), Syria Crisis, EU Commission Humanitarian Aid and Civil Protection, Feb. 2016.

ECHO (2016b), Yemen Info Graphic, EU Commission Humanitarian Aid and Civil Protection, 2016.

European Commission (2015a), ECHO Factsheet: Afghanistan, Dec. 2015.

Evans, G. (2006), "What We Know About Preventing Deadly Conflict: A Practitioner's Guide," International Crisis Group.

FAO (2013), Mortality among populations of southern and central Somalia affected by severe food insecurity and famine during 2010-2012, Mayıs 2013.

Humanitarian Response (2015), Syria ERF Update, Issues: November, August, July.

IASC (2011), *IASC Operational Guidelines on the Protection of Persons in Situations of Natural Disasters*, Inter-Agency Standing Committee, Published by The Brookings-Bern Project on Internal Displacement.

IDMC (2015a), Global Overview 2015, People Internally Displaced by Conflict and Violence, Internal Displacement Monitoring Centre, Geneva.

IFRC (2012), World Disasters Report 2012: Focus on Forced Migration and Displacement, The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Geneva.

IRTI (2014), Islamic Social Finance Report, Islamic Research and Training Institute and Thomson Reuters.

ISIM (2013), Humanitarian Crises and Human Movement: Summary Report, Year One, The Crisis Migration Project, Institute for the Study of International Migration, Georgetown University, Washington DC.

Khan, I. G. (2012), Afghanistan: Human Coast of Armed Conflict, PERCEPTION, Winter 2012, Volume XVII, Number 4.

Krafess, J. (2005), "*The influence of the Muslim region in humanitarian aid," International Review of the Red Cross*, Volume 87, Number 858.

Larsson, D. K. and J. M. Selimovic (2014), Gender and Transition in Libya Mapping Women's Participation in Post-Conflict Reconstruction, The Swedish Institute of International Affairs, Number 7/2014.

McIntosh, K. & J. Buckley (2015). Economic development in fragile and conflict-affected states: Topic guide. Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.

Mohieldin M., Z. Iqbal, A. Rostom & X. Fu (2012), "The Role of Islamic Finance in Enhancing Financial Inclusion in OIC Countries," *Islamic Economic Studies*, Vol. 20, No. 2, December 2012 (55-120).

Nansen Initiative (2015), Agenda for the Protection of Cross-Border Displaced Persons in the Context of Disasters and Climate Change, The Nansen Initiative, Geneva.

OCHA (2015), Global Humanitarian Assistance 2015, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Geneva.

OECD (2013), Fragile States 2013: Resource Flows and Trends in a Shifting World, The Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.

OHCHR (2015), Situation of Human Rights in Yemen, Sep. 2015.

Ohlson, T. (2008), "Understanding Causes of War and Peace," *European Journal of International Relations*, 14: 133.

UNDP (2011), Disaster-Conflict Interface: Comparative Experiences, United Nations Development Programme, New York.

UNHCR (2016), Syria Country Profile.

UN-OCHA (2015g), Somalia Human Response Plan 2016, Nov. 2015.

Vallings, C. & M. Moreno-Torres (2005), "Drivers of Fragility: What Makes States Fragile," PDRE Working Paper No: 9. Department for International Development.

WHO (2015), World Health Organization Humanitarian Response Plans in 2015, Department for Emergency Risk Management and Humanitarian Response, World Health Organization, Geneva.

World Bank (2014), World Development Report 2014 - Risk and Opportunity: Managing Risk for Development, Washington DC.

World Bank (2011), World Development Report 2011-Conflict, Security and Development, Washington DC.

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الإجتماعية

Karagümrük Mh. Kaleboyu Cd. Muhtar Muhittin Sk. No. 6 PK.34091 Fatih / İstanbul - TÜRKİYE

www.insamer.com info@insamer.com

Günümüzde özellikle gelişmekte olan dünyada birçok ülke, hem doğal afetlerle hem de insan eliyle yapılmış felaketler olan silahlı çatışmalarla karşı karşıya kalmaktadır, üstelik bu olumsuzluklar her geçen gün daha da artmaktadır. Doğal afetler ve silahlı çatışmalar toplumların refahına olumsuz etki etmekte ve toplumda eşitsiz bir yapı ortaya çıkartarak fakirlik seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Sadece 2014 yılında toplam 200 milyon 500 bin insan doğal felaketler, salgın hastalıklar, silahlı çatışmalar ve diğer felaketlerden etkilenmiştir ki, 2013 yılı ile karşılaştırıldığında bu rakam 50 milyon daha fazladır.

www.insamer.com
info@insamer.com

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الإجتماعية